

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Παιδαγωγικό τμήμα

Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
**Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και
Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ - ΣΚΑΚΙ - ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

Η επίδραση του σκακιού σε μαθητές δημοτικού

POST GRADUATE THESIS

Maths – Chess - Critical thinking

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ/NAME OF STUDENT:

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΠΑΓΑΝΟΓΛΟΥ

ANASTASIA PAGANOGLOU

Επιβλέπων καθηγητής: Κλήμης Νταλιάνης

Supervisor: Klimis Ntalianis

ΑΙΓΑΛΕΩ/AIGALEO 2020

Faculty of Health and Caring Professions
Department of Biomedical Sciences
Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences
Department of Early Childhood Education and Care

Department of Pedagogy

Inter-institutional Post Graduate Program
Pedagogy through innovative Technologies and Biomedical approaches

POST GRADUATE THESIS

Maths – Chess - Critical thinking

Anastasia Paganoglou

📞 Registration Number: 6978820394

✉ anastasia.paganoglou@gmail.com

FIRST SUPERVISOR

Klimis Ntalianis

SECOND SUPERVISOR

Fraggoulis Iosif

AIGALEO 2020

Δήλωση περί λογοκλοπής

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, δηλώνω ενυπογράφως, ότι είμαι αποκλειστικός συγγραφέας της παρούσας διπλωματικής εργασίας, για την ολοκλήρωση της οποίας κάθε βοήθεια είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται λεπτομερώς στην εργασία αυτή. Έχω αναφέρει πλήρως και με σαφείς αναφορές όλες τις πηγές χρήσης δεδομένων, απόψεων, θέσεων και προτάσεων, ιδεών και λεκτικών αναφορών, είτε κατά κυριολεξία, είτε βάσει επιστημονικής παράφρασης. Αναλαμβάνω την προσωπική και ατομική ευθύνη, ότι σε περίπτωση αποτυχίας στην υλοποίηση των ανωτέρω δηλωθέντων στοιχείων, είμαι υπόλογος έναντι λογοκλοπής, γεγονός που σημαίνει αποτυχία στην διπλωματική μου εργασία και κατά συνέπεια αποτυχία απόκτησης Τίτλου Σπουδών, πέραν των λοιπών συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων. Δηλώνω, συνεπώς, ότι αυτή η διπλωματική εργασία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι, αναλαμβάνω πλήρως όλες τις συνέπειες του νόμου στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής άλλης πνευματικής ιδιοκτησίας.

Με εκτίμηση,

Αναστασία Παγάνογλου

Ευχαριστίες

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου Κ. Νταλιάνη για όλη τη βοήθεια του και την καθοδήγηση που μου παρείχε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Η παρούσα διπλωματική εργασία θα εκπóνηθεί στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής στη σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας, Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών στο τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία.

Μετά την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών σπουδών μου και συγκεκριμένα το Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων θα ήθελα να ευχαριστήσω τους Συλλόγους Γονέων & Κηδεμόνων του 5^{ου} Δημοτικού Σχολείου Χαϊδαρίου και 2^{ου} Δημοτικού Αιγάλεω όπου έκανα και έρευνα για την ολοκλήρωση της διπλωματικής και την αμέριστη εμπιστοσύνη και την στήριξη που μου εδείξαν. Στα 2 συγκεκριμένα σχολεία, διδάσκω σκάκι τα τελευταία 10 χρόνια. Μια πρωτοβουλία που έχουν αναλάβει κι οργανώσει οι σύλλογοι Γονέων & Κηδεμόνων. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω και τους 4 εκπαιδευτικούς που με βοήθησαν να αξιολογήσω την πρόταση. (Προτίμησαν να διατηρήσω την ανωνυμία τους).

Αφιερώσεις

Θα ήθελα να αφιερώσω την συγκεκριμένη Διπλωματική Εργασία στον συνοδοιπόρο της ζωής μου, Αντώνιο, και στην κόρη μου, Μαρλέν. Είναι το ελάχιστο ευχαριστώ απέναντι στην ανιδιοτελή τους υποστήριξη καθ'όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Περίληψη

Εισαγωγή: Η παρούσα διπλωματική εργασία θα στηριχτεί σε δύο σχολικές μονάδες διαφορετικής περιοχής. Ακόμα, επιχειρείται η αξιολόγηση της σκακιστικής καινοτομίας μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθητών (ευέλικτη ζώνη) στο ελληνικό σχολείο. Σε χώρες όπου διδάσκεται στα σχολεία, οι μαθητές εμφανίζουν αυξημένες δυνατότητες στην αναγνώριση σύνθετων προτύπων και συνέπεια αυτού, είναι να αριστεύουν συχνότερα στα μαθηματικά και τις θετικές επιστήμες. Όμως, υπάρχει και η άλλη όψη του νομίσματος, καθώς οι περισσότεροι άνθρωποι πιστεύουν, πως όποιο παιδί ασχολείται σε ένα γενικότερο πλαίσιο με το σκάκι, διαθέτει πνευματική διαύγεια. Οι ικανότητες που διέπουν έναν άριστο σκακιστή είναι επίκτητες, ως εκ τούτου και διδακτές σε όλους. Πράγματι, το σκάκι δεν είναι μόνο για τα προικισμένα παιδιά. Η ενασχόληση με το σκάκι είναι κυρίως ευεργετική και στα άτομα με μαθησιακές ιδιαιτερότητες, όπως σε παιδιά με αυτισμό και Δ.Ε.Π.Υ. Θα μπορούσε λοιπόν να χαρακτηρισθεί και να χρησιμοποιηθεί ως καινοτόμο εργαλείο μάθησης στην ελληνική τάξη.

Σκοπός: Να παρατηρηθεί, εάν η διδασκαλία του σκακιού επιδρά θετικά στα αποτελέσματα των μαθητών στα μαθηματικά.

Μέθοδος: Δημιουργία εκπαιδευτικής πρότασης-πρωτοκόλλου με αναλυτικά σχέδια διδασκαλίας σε 6 τάξεις.

Αποτελέσματα: Η αξιολόγηση υλοποιήθηκε με τη συνεργασία τεσσάρων έμπειρων εκπαιδευτικών, οι οποίοι συμφώνησαν να κάνουν χρήση του σχεδίου για μια βδομάδα στην τάξη τους. Οι 3 εκπαιδευτικοί έδωσαν θετικά αποτελέσματα, ενώ ένας έδωσε αρνητικά.

Συμπεράσματα: Παρατηρήθηκε, πως οι μαθητές που ανταποκρίνονται καλά στις σχολικές απαιτήσεις, είχαν θετική επίδραση από την εισαγωγή του σκακιού στο σχολικό ωράριο. Αντίστοιχα, οι μαθητές οι οποίοι είναι σχετικά πιο αδύναμοι ή πιο αδιάφοροι, δεν είχαν θετική μεταβολή από την αλληλεπίδραση τους με το σκάκι.

Abstract

Introduction: My current bachelor's thesis will be held in two different school units in different areas. It is attempted to rate, if introducing chess as a subject during school hours and specifically during the "flexible zone" in greek schools, helps the students develop better skills in maths. In the countries that chess is being part of the everyday life of the students, the students show higher skills in solving complex problems, so naturally they get the highest grades in maths and in similar sciences. Moreover, lot of people believe that every kid who plays chess often, develops better spiritual clarity. The skills that any chess players have, are skills that develop through time, so anyone may one day develop those skills. Indeed, chess is not only for the gifted children. Playing chess is also helpful for children with special needs, autism or developmental disorders. So, it would be practically used as a new learning tool in the greek classes.

Purpose: To find out, if teaching chess to a class help the students get better grades in math.

Method: Create an educational proposal with a 6-class analytical plan.

Results: 4 experienced teachers agreed into teaching chess for one week in their classes. 3 of them found it helpful and that the students get better results in math and one of them thought it did not help.

Discussion: It was noticed, that students with good grades got a positive influence by chess. Unfortunately, students who get lower grades have not gotten a positive influence from their interaction with chess.

Περιεχόμενα

.....	i
.....	i
Δήλωση περί λογοκλοπής.....	ii
Ευχαριστίες	iv
Αφιερώσεις.....	v
Περίληψη.....	vii
Εισαγωγή:.....	vii
Abstract.....	viii
Introduction:	viii
Συνοτομογραφίες.....	x
Αντι προλόγου.....	xii
Πρόλογος.....	1
Κεφάλαιο 1 ^ο - Εισαγωγή- Η εκπαιδευτική αξία ως παιδαγωγικό παιχνίδι.....	2
Κεφάλαιο 2 ^ο –Ορισμοί του σκακιού- Τι είναι το σκάκι-έρευνες του παρελθόντος.....	4
Κεφάλαιο 3ο-Η έννοια του παιδαγωγικού παιχνιδιού.....	8
Κεφάλαιο 4ο- Εκπαιδευτική πρόταση.....	13
Αξιολόγηση.....	21
Βιβλιογραφία.....	24
Πηγές.....	25
Παράρτημα.....	26

Συντομογραφίες

Αγγλική ορολογία

MOODLE Modular object oriented dynamic
learning environment

Ελληνική ορολογία

Αρθρωτό αντικειμενοστραφές
δυναμικό περιβάλλον εκπαίδευσης

Σκακιστικές ορολογίες

Αλλαγή: Το πάρσιμο υλικό του αντιπάλου με την ταυτόχρονη παραχώρηση δικού μας υλικού ίδιας αξίας.

Ανάπτυξη: Ονομάζεται η μετακίνηση των κομματιών από την αρχική του θέση, σε κεντρικά τετράγωνα.

Απομάκρυνση: Όταν απομακρύνουμε ένα κομμάτι του αντιπάλου που προστατεύει ένα τετράγωνο ή μια γραμμή σημαντική για την επίθεσή μας, συχνά με κάποια θυσία.

Βαριάντα: μια συγκεκριμένη ακολουθία διαδοχικών κινήσεων.

Γκαμπί: Κάποιο άνοιγμα στο οποίο μια από τις πλευρές, συχνότερα τα λευκά, θυσιάζει υλικό, συνήθως κάποιο πiónι, ώστε να επιτύχει γρηγότερη ανάπτυξη.

Διαγώνιος: Αποτελείται από μια σειρά τετράγωνων, που το καθένα βρίσκεται διαγώνια στο άλλο. Όπως κινείται ο αξιωματικός. Π.χ. α1 – θ8.

Θυσία: Η εσκεμμένη παραχώρηση υλικού με σκοπό την απόκτηση πλεονεκτήματος χώρου, πρωτοβουλίας, ανάπτυξης ή επίθεσης.

Καθοδήγηση: Όταν καθοδηγούμε ένα κομμάτι του αντιπάλου σε θέση που να μας συμφέρει, συχνά με κάποια θυσία.

Κάρφωμα: ονομάζουμε την διπλή απειλή που συνήθως δίνει ένας πύργος ή ένας αξιωματικός. Ο πύργος θα δίνει κάρφωμα στην ίδια σειρά ή στήλη με την οποία βρίσκεται και ο αξιωματικός στην ίδια διαγώνιο με αυτή στην οποία βρίσκεται. Κάρφωμα γίνεται κατά κύριο λόγο με το βασιλιά και ένα άλλο κομμάτι.

Κίνηση Φορσέ: Η καλή ή κακή κίνηση που ένας παίκτης κάνει υποχρεωτικά, ακόμα κι αν έχει στη διάθεσή του πολλές άλλες δυνατές κινήσεις.

Ματ: Η παγίδευση του Βασιλιά και η αδυναμία κίνησης.

Μέσον της παρτίδας ονομάζεται η δεύτερη, και πολυπλοκότερη, φάση του παιχνιδιού, μετά το άνοιγμα.

Πατ: Μια συγκεκριμένη μορφή ισοπαλίας.

Πιρούνι: Είναι μια τακτική, όπου ένα κομμάτι κάνει ταυτόχρονα δύο ή περισσότερες επιθέσεις σε κομμάτια του αντιπάλου.

Προφύλαξη: Μια κίνηση που έχει ως σκοπό να εμποδίσει τα σχέδια του αντιπάλου.

Προσέλκυση: Όταν κάποιος παίκτης θυσιάζει ένα ελαφρύ ή βαρύ κομμάτι για να εκθέσει τον αντίπαλο βασιλιά.

Ροκέ: Μία ειδική κίνηση που συμμετέχουν ο Βασιλιάς και ο ένας Πύργος.

Σαχ ή Ρουά: Η άμεση απειλή του βασιλιά.

Συνδυασμός: Μια φορσέ βαριάντα με θυσία που δίνει πλεονέκτημα για τη νίκη.

Τακτική: Μια βαριάντα που προετοιμάζει ή αποκρούει μια επίθεση ή απειλή: Η επιπλέον κίνηση, η πρωτοβουλία.

Τζούγκτσβανγκ: Η κατάσταση όπου ένας παίκτης είναι υποχρεωμένος να κάνει μια κακή κίνηση που θα του επιφέρει σοβαρό μειονέκτημα, διότι δεν έχει καμία διαθέσιμη καλή κίνηση.

Φιανκέτο: Η θέση όπου ο Αξιωματικός είναι αναπτυγμένος στη δεύτερη ή έβδομη γραμμή πάνω στη μεγάλη διαγώνιο καλυπτόμενος από τον Ίππο.

Αντί προλόγου...

Μαθαίνεις περισσότερο σε μία ώρα παιχνιδιού παρά σε ένα χρόνο συζήτησης.

-Πλάτωνας

Ο άνθρωπος ολοκληρώνεται μόνο όταν παίζει.

-Schiller

Tell me and I will forget. Show me and I may remember. Involve me and I will understand.

-Confucious

Ο στόχος της εκπαίδευσης στην νεαρή παιδική ηλικία θα πρέπει να είναι να ενεργοποιήσει τη φυσική επιθυμία του παιδιού να μάθει...

-Maria Montessori

Τα παιδιά χρειάζονται την ελευθερία και το χρόνο να παίζουν. Το παιχνίδι δεν είναι πολυτέλεια. Το παιχνίδι είναι ανάγκη.

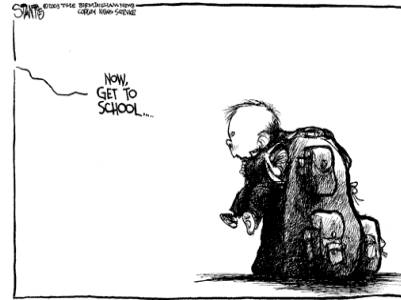
-Kay Redfield Jamison

Το σκακι είναι στην ουσία του ένα παιχνίδι, στη μορφή του μία τέχνη, και στην εκτελεσή του μία επιστήμη.

-Φον Χειντεμπραντ Μπαρόν Τασσίλο

Πρόλογος

«Δεν είναι τυχαίο ότι μόλις γεννηθούμε, το ρίχνουμε στο παιχνίδι. Ο πρώτος κανόνας της ζωής είναι το παιχνίδι. Κι όταν μάλιστα πρόκειται για τη ζωή των παιδιών, εκεί το παιχνίδι είναι κάτι παραπάνω από μια συνήθεια...» (Μέλλιος, 1985).

Ο λόγος που επέλεξα το συγκεκριμένο θέμα της Διπλωματικής Εργασίας είναι η πίστη μου ότι το παιχνίδι αποτελεί όχημα αυτοσχεδιασμών, δίοδο εκτόνωσης μικρών και μεγάλων, και ουσιαστικό -αν όχι το κυριότερο- μέσο/ εργαλείο μάθησης στο σχολείο. Τα παιδιά μαθαίνουν παίζοντας. Μέσα στη μέθη του παιχνιδιού τροχίζουν το μυαλό τους και αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες. Εξάλλου το σκάκι δεν έχει ηλικία και αυτό αποτέλεσε σημαντικό κίνητρο για την ανάληψη και ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Σε χώρες όπου διδάσκεται στα σχολεία, οι μαθητές εμφανίζουν αυξημένες δυνατότητες στην αναγνώριση σύνθετων προτύπων και συνέπεια αυτού, είναι να αριστεύουν συχνότερα στα μαθηματικά και τις θετικές επιστήμες. Ακόμα, ο μαθητής-τρια που ασχολείται με το σκάκι, το πρώτο πράγμα που μαθαίνει είναι να προετοιμάζεται μεθοδικά και να αγωνίζεται για να πετύχει, στηριζόμενος αποκλειστικά στις δικές του δυνάμεις. Έτσι, σταδιακά μαθαίνει να διακρίνει τη διαφορά ανάμεσα στην ικανοποίηση που αντλεί από το αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένης και πειθαρχημένης προετοιμασίας και στο να προσεγγίζει τις προβληματικές καταστάσεις που καλείται να αντιμετωπίσει ευκαιριακά και επιφανειακά. Η ενασχόληση με το σκάκι είναι κυρίως ευεργετική και στα άτομα με μαθησιακές ιδιαιτερότητες όπως σε παιδιά με αυτισμό και Δ.Ε.Π.Υ. Θα μπορούσε λοιπόν να χαρακτηριστεί και να χρησιμοποιηθεί ως καινοτόμο εργαλείο μάθησης στην ελληνική τάξη.

Κεφάλαιο 1^ο - Εισαγωγή- Εκπαιδευτική αξία ως παιδαγωγικό παιχνίδι

Είναι επίσημη η αναγνώριση της εκπαιδευτικής αξίας του σκακιού σε πάρα πολλές χώρες. Σε αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες (Φιλανδία, Γερμανία, Ολλανδία) το σκάκι έχει ενταχθεί ως υποχρεωτικό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθητών. Στην χώρα μας κάποια ιδιώτικα σχολεία έχουν προσπαθήσει να το εντάξουν στο ωρολόγιο πρόγραμμα μέσω των παιδαγωγικών παιχνιδιών. Στα Δημόσια σχολεία, γίνονται προσπάθειες και από τους Συλλόγους Γονέων & Κηδεμόνων να εντάξουν το παιχνίδι ως εξωτερική δραστηριότητα μετά την ολοκλήρωση του ολοήμερου. Ακόμα σε αρκετούς δήμους της χώρας με πρωτοβουλία των φορέων αυτοδιοίκησης οργανώνονται προγράμματα για το σχολικό σκάκι. Το σχολικό σκάκι είναι κάτι διαφορετικό από το αγωνιστικό σκάκι, δεν έχει καμία σχέση με τον πρωταθλητισμό. Δίνεται στα παιδιά η ευκαιρία να γνωρίσουν τον σκακιστικό κόσμο του παιχνιδιού. Βέβαια, θα αναρωτηθεί κανείς, ποια είναι τα πλούσια οφέλη της πολύπλευρης διάστασης αυτών των τετραγώνων; Έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές έρευνες για τα πλεονεκτήματα που μπορεί να αποκομίσει ένα παιδί παίζοντας σκάκι. Όσον αφορά την παιδική ηλικία, απο νήπιο έως και Δημοτικό το σκάκι μπορεί να βελτιώσει στο παιδί τους εξής τομείς:

- Συγκέντρωση
- Ανάλυση σκέψης
- Επίλυση προβλημάτων
- Επιτάχυνση στον χρόνο της μάθησης
- Ωρίμανση του χαρακτήρα
- Ενισχύει την αποφασιστικότητα
- Ανεξαρτοποιεί το παιδί, καθώς στηρίζεται αποκλειστικά στις δικές του δυνάμεις

«Όμως γιατί το Σκάκι στο σχολείο;»

Το σκάκι έχει πολλαπλά θετικά οφέλη με βάση επιστημονικές μελέτες, κυρίως για τις ηλικίες 6-12 ετών. Σε αρκετές έρευνες που έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια έχει αποδειχθεί ότι οι μαθητές που είχαν συστηματική ενασχόληση με το σκάκι για κάποιο διάστημα είχαν βελτίωση έως 60% στην σχολική τους επίδοση, κυρίως στα μαθηματικά και στα γλωσσικά μαθήματα. Αυτές οι μελέτες έχουν οδηγήσει πολλές χώρες (Ρωσία, Κίνα, Αγγλία, Τουρκία, Βενεζουέλα, Γεωργία κ.α.) στην επίσημη ένταξη του σκακιού στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα Δημοτικών Σχολείων.

Το σκάκι έχει αποδειχθεί ότι:

- Αυξάνει την ευφυΐα
- Βελτιώνει τη μνήμη
- Βοηθά στην ικανότητα για συγκέντρωση για μεγάλα χρονικά διαστήματα
- Αναπτύσσει τη δημιουργικότητα και την αναλυτική σκέψη
- Βοηθά στην κοινωνικοποίηση των παιδιών
- Αναπτύσσει την ικανότητα για σχεδιασμό και λήψη αποφάσεων
- Προλαμβάνει τη νόσο του Αλτσχάιμερ

Το σκάκι βελτιώνει τα χαρακτηριστικά που χρειάζεται ένας μαθητής ώστε να επιτύχει στο σχολείο, προωθεί την αναβάθμιση του μορφωτικού δυναμικού του μαθητή, ερεθίζοντας διαρκώς την συνδυαστική σκέψη, αυξάνοντας ταυτόχρονα την κριτική του ικανότητα και ειδικότερα την αυτοκριτική. Εξαλλου διαφορες μελέτες έχουν καταλήξει σε συμπέρασμα ότι το σκάκι είναι ίσως η πιο αποτελεσματική από όλες τις μεθόδους που έχουν αναπτυχθεί και σχεδιαστεί να αναπτύξουν την ικανότητα για κριτική σκέψη.

Κεφάλαιο 2^ο - Ορισμός του σκακιού

Τι είναι σκάκι;

ΑΘΛΗΜΑ; ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ; ΤΕΧΝΗ; ΕΠΙΣΤΗΜΗ;

Το σκάκι είναι ένα άθλημα, που επί αιώνες θεωρείται ο εκφραστής του πνευματικού αθλητισμού. Είναι άθλημα αναγνωρισμένο από την Ολυμπιακή Επιτροπή κι αναμένεται σύντομα να ενταχθεί στο Ολυμπιακό Πρόγραμμα.

Επιστημονικά, θεωρείται πως συνεισφέρει στη μαθησιακή διαδικασία και την πνευματική ανάπτυξη των παιδιών. Έρευνες σε Ρωσία, Αγγλία, ΗΠΑ, έδειξαν ότι τα παιδιά που ασχολήθηκαν με το σκάκι βελτίωσαν από 10-60% την ακαδημαϊκή τους απόδοση.

Το σκάκι είναι το άθλημα που αναπτύσσει:

- Την κριτική σκέψη (ο μαθητής ασκείται στην παρατήρηση, κάνει συγκρίσεις, κατηγοριοποιήσεις, ιεραρχήσεις, υποθέσεις, αναλύσεις, επαληθεύσεις)
- Τη λογικομαθηματική σκέψη- την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων
- Τη διάρκεια συγκέντρωσης-αυτοσυγκέντρωσης-απόδοσης έργου
- Τη δημιουργική φαντασία
- Την εργασία με ερευνητικό και επιστημονικό τρόπο

Το Υπουργείο Παιδείας θέτει υπό την αιγίδα του κάθε χρόνο το Πανελλήνιο Σχολικό Πρωτάθλημα, σε συνεργασία με την Ελληνική Σκακιστική Ομοσπονδία. Αν ήθελε κανείς να προσδιορίσει την ταυτότητα του σκακιού θα έπρεπε να το παρουσιάσει σαν ένα παιχνίδι που δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να διασκεδάσουν. Θα έπρεπε επίσης να το παρουσιάσει ως άθλημα που έχει έντονο το στοιχείο του συναγωνισμού. Θα μπορούσε τέλος να του προσδώσει χαρακτηριστικά τέχνης, με έντονα πολιτιστικά και ψυχαγωγικά στοιχεία, με ισχυρό κοινωνικό ενδιαφέρον και με σημαντικότητα παιδαγωγική επιρροή. Η ίδια σκακιστική θεωρία αποτελεί μια ολοκληρωμένη φιλοσοφία που διδάσκει τον τρόπο αντιμετώπισης ακόμα και των πιο δύσκολων καταστάσεων, πάντα με βάση τις ικανότητες μας όπως έχουν καλλιεργηθεί με το σκάκι.

Μερικά ενδεικτικά αποτελέσματα ερευνών που καταδεικνύουν την εκπαιδευτική αξία του σκακιού:

- ✚ Το 1983 ο καθηγητής Ferguson, ύστερα από πενταετή έρευνα (1979-1983) επί αμερικανών μαθητών της 7^{ης} και 8^{ης} τάξης, στους οποίους δίδαξε διάφορα θέματα

με στόχο την ανάπτυξη την κριτικής σκέψης, κατέδειξε ότι το σκάκι είχε την πιο αποφασιστική επίδραση για την ανάπτυξη της ικανότητας αυτής και μάλιστα με ποσοστό καλυτέρευσης 17%, σε σύγκριση με το ποσοστό καλυτέρευσης 4,56% από τις άλλες μεθόδους.

- ✚ Το 1981 ο Brown, ύστερα από έρευνα σε σχολεία, απέδειξε ότι η εκμάθηση του σκακιού όχι μόνο προωθεί ό,τι έχει σχέση με τις προσωπικές αξίες του ατόμου, αλλά και βοηθά στην επίλυση προβλημάτων ομάδας και συμπεριφοράς.
- ✚ Ο Christiansen το 1981 ανέφερε ότι μετά από δύο χρόνια πειραματικής εργασίας σε ένα σύνολο είκοσι παιδιών Βέλγων, ηλικίας 10 εως 11 ετών, στο Ghent University's Faculty of Paedagogic Sciences, είχε τα καλύτερα αποτελέσματα από το υποσύνολο που διδάχθηκε σκάκι και την απόδειξη ότι αυτή η ομάδα είχε τη μεγαλύτερη βελτίωση σε γενικές υποχρεώσεις του σχολείου.
- ✚ Ο Stepheson το 1979, ως επικεφαλής της Naval Academy (N.A.), δημοσίευσε μελέτη του, σύμφωνα με την οποία μετά από εικοσαήμερη καθημερινή διδασκαλία του σκακιού στην N.A. οι δάσκαλοι των παιδιών διαπίστωσαν ότι η απόδοση των παιδιών σε διάφορους τομείς ήταν, συγκριτικά με την προ των μαθηματικών σκακιού πειόδου, πολύ καλύτερη. Συγκεκριμένα, παρουσίαζε την παρακάτω εικόνα:

Ακαδημαϊκή απόδοση	Βελτίωση	55%
Επιδεξιότητα	Βελτίωση	62%
Προσπάθεια	Βελτίωση	59%
Συγκέντρωση	Βελτίωση	56%
Αυτοέλεγχος	Βελτίωση	55%

- ✚ Τα τελευταία δέκα χρόνια περίπου, λειτουργεί στη Νέα Υόρκη των Η.Π.Α. πρόγραμμα εκμάθησης σκακιού στους μαθητές. Ειδικότερα,, στην 9^η περιφέρεια της πόλης, της οποίας οι μαθητές είχαν ιστορικά τις χαμηλότερες επιδόσεις στη μελέτη και στα μαθηματικά, εκπαιδευτικές-ψυχολογικές έρευνες έδειξαν ότι με χρόνο με το χρόνο, μετά την εφαρμογή του προγράμματος διδασκαλίας του σκακιού το οποίο εισήχθη ως μάθημα σε ορισμένα από τα σχολεία της περιφέρειας, σημειώθηκε βελτίωση των σκακιστικών μαθητών σε ποσοστό 5,37% μεγαλύτερο από τον εθνικό μέσο όρο.

Εκτός από τις παραπάνω έρευνες, υπάρχει και πλήθος άλλων ποικίλων στοιχείων ως θεωρητικές γνώσεις, εμπειρίες, ακόμα και διάσθηση που αποδεικνύεται πέρα για πέρα ακριβής, τα οποία έχουν οδηγήσει τις κυβερνήσεις πολλών χωρών στο να συμπεριλάβουν το σκάκι ως κανονικό ή βοηθητικό μάθημα στα σχολεία, π.χ. Η.Π.Α., Γερμανία – με 4.000 δημόσια σχολεία να κάνουν σκάκι- Αγγλία, Αυστρία, Ολλανδία, Γαλλία, Ρωσία και λοιπές ανατολικο-ευρωπαϊκές χώρες, Βραζιλία, Αργεντινή, Μεξικό, Λιβυή κ.α.

Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια φαίνεται ότι όλο και περισσότερο αναγνωρίζεται ο ρόλος που μπορεί να παίξει το σκάκι στην καλλιέργεια του πνεύματος και της προσωπικότητας των νέων και για το λόγο αυτό πληθαίνουν συνεχώς οι ενέργειες της επίσημης πολιτείας και λοιπών φορέων, που σκοπό έχουν τη διάδοση και ανάπτυξη του σκακιού. Μερικές από τις ενέργειες αυτές είναι:

- Η διεξαγωγή κάθε χρόνο, υπό την αιγίδα του ΥΠ.Ε.Π.Θ., του Πανελληνίου Σκακιστικού Σχολικού Κυπέλλου, (στο οποίο συμμετέχουν κάθε φορά περίπου 5.000 παιδιά, μαθητές όλων των βαθμίδων υποχρεωτικής εκπαίδευσης)
- Η ένταξη του σκακιού στο πιλοτικό πρόγραμμα «Μελίνα Μερκούρη» με την πειραματική διδασκαλία του σε δύο Σχολεία του Δήμου Νέας Καλλικράτειας Χαλκιδικής ως κανονικού μαθήματος, η παράδοση μαθημάτων σκακιού σε ώρες εκτός του κανονικού προγράμματος λειτουργίας των σχολείων, στα πλαίσια των δραστηριοτήτων των Συλλόγων Γονέων ή με πρωτοβουλία Διευθυντών ιδιωτικών Σχολείων, η διοργάνωση από την Ε.Σ.Ο., στα πλαίσια του κοινοτικού προγράμματος «ΕΥΡΑΘΛΟΝ», Ευρωπαϊκής Συνάντησης με θέμα «Το σκάκι στα σχολεία στην Ε.Ε.» και την καθιέρωση κινήτρων, όπως ψήφιση των νόμων με βάσει τους οποίους πριμοδοτούνται για την εισαγωγή τους στα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. οι αριστεύοντες στους αγώνες σκακιού.

Εκτός από μελέτες σε πρωτοβάθμια εκπαίδευση υπάρχουν και ειδικά πανεπιστήμια, όπως το Saint Louis University, τα οποία διαθέτουν ολόκληρο προπονητικό επιτελείο και αγωνιστικές ομάδες, που ανταγωνίζονται σε παγκόσμιο επίπεδο όλα τα πανεπιστήμια. Μέλη αυτής της ομάδας είναι και δύο Έλληνες. Η πιο πετυχημένη Ελληνίδα σκακίστρια όλων των εποχών, παρά την νεαρή ηλικία (19 ετών), έχει ήδη αναδειχθεί 4 φορές Παγκόσμια Πρωταθλήτρια. Επιπρόσθετα, νεαρός (18 ετών) και πολύ ταλαντούχος Νικόλαος Θεοδώρου, ο οποίος κατέχει ήδη τον ανώτερο σκακιστικό τίτλο του Grand Master είναι πρωτοετής στο συγκεκριμένο τμήμα. Φυσικά και οι 2 Έλληνες αθλητές

φοιτούν στο Πανεπιστήμιο και με πλήρη υποτροφία. Το παραπάνω αποτελεί ένα λαμπρό παράδειγμα, ώστε να αναδειχθεί, ότι η μελέτη του σκακιού αποτελεί εφαλτήριο για την απόκτηση υψηλότερων μαθησιακών ικανοτήτων.

Κεφάλαιο 3^ο – Παιδαγωγικό παιχνίδι

Η σχέση του παιδιού με το παιχνίδι είναι παλιά. Το παιδί εκφράζεται, εξελίσσει τις αισθήσεις του, αναπτύσσει τη γνωστική αφομοίωση μέσω αυτού. Τις ικανότητες που εξασκεί στο παιχνίδι, είναι έτοιμο να τις εφαρμόσει και σε άλλες καταστάσεις στην μετέπειτα ζωή του. Δύο κοινωνιολόγοι του 20^{ου} αιώνα που προσπάθησαν, μεταξύ άλλων πολλών, να δώσουν τον ορισμό του παιχνιδιού, συμφώνησαν στο ότι το παιχνίδι είναι μια ελεύθερη πράξη που λαμβάνει χώρα σε ένα περιορισμένο και συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Για τον Johan Huizinga, το παιχνίδι είναι η ρίζα όλων των εκδηλώσεων του ανθρώπου (πολιτισμός, θρησκεία κλπ.), ενώ για τον Roger Caillois το παιχνίδι προέρχεται από τον πολιτισμό, γιατί απαντά σε ήθη και παραδόσεις, ανάλογα με τις εποχές, τους τόπους, τους λαούς και τους θεούς. «Ο πρώτος κανόνας της ζωής είναι το παιχνίδι. Το παιχνίδι είναι το επάγγελμα του παιδιού» (Μέλλιος, 1985).

Το παιχνίδι θεωρείται το κέντρο της παιδικής ηλικίας. Δε νοείται παιδί χωρίς παιχνίδι. Για το παιδί κάθε δραστηριότητα είναι παιχνίδι (Παπαδόπουλος, 1996:113).

Η ευχαρίστηση αποτελεί το πρωταρχικό και κυριότερο στοιχείο του παιχνιδιού, αφού χωρίς αυτήν το παιχνίδι δεν έχει λόγο ύπαρξης. Το παιδί θέλει να χαρεί τη ζωή με το παιχνίδι αλλά και διαμέσου αυτού να γνωρίσει τη ζωή. Ο χώρος του παιχνιδιού είναι μοναδικός για την απόλυτη ελευθερία έκφρασης και συνδέεται με αυτό που καλούμε προσωπικότητα. Μέσω του παιχνιδιού το παιδί μπορεί να αναπτύξει πολλαπλές δεξιότητες, π.χ. σωματικές μέσω της εξάσκησης της λεπτής και αδρής κινητικότητας (Κανάκης, 1990:20-24). Το παιδί ενώ παίζει, αναπτύσσεται, ανακαλύπτει ιδιότητες των υλικών και των αντικειμένων, το νόημα και τη χρησιμότητα διαφορετικών στοιχείων που απαρτίζουν τον κόσμο που τα περιβάλλει, ασκεί τις επικοινωνιακές και κοινωνικές του δεξιότητες, διευρύνει τις εμπειρίες του, μαθαίνει από τα λάθη του χωρίς να αισθάνεται το συναίσθημα της αποτυχίας.

Μελέτες ψυχολόγων, παιδαγωγών, εθνολόγων υπογραμμίζουν τον αναπτυξιακό και προπαρασκευαστικό ρόλο που διαδραματίζει το παιχνίδι για την μετέπειτα ζωή. Σύμφωνα με την επιστημονική θεωρία, οι ερμηνείες για τη φύση του παιχνιδιού ποικίλλουν. Όπως η θεωρία της πλεονάζουσας ενεργείας του H. Spencer βάσει της οποίας το παιδί οδηγείται σε οργανική ισορροπία καθώς εκτονώνεται η συσσωρευμένη του ενέργεια μέσω του παιχνιδιού (Ματσαγγούρας, 2000:108).

Οι κατηγοριοποιήσεις και τα κριτήρια ταξινόμησης του παιχνιδιού είναι πολλά. Υπάρχουν διακρίσεις με κριτήριο τη φύση, το περιεχόμενο του παιχνιδιού, την ηλικία ή τα γνωστικά στάδια του παιδιού. Η Τσιριμώκου παραδείγματος χάριν, αναφέρει τα μοναχικά παιχνίδια (κούνια, σβούρα), τα συλλογικά (κρυφτό, τυφλόμυγα, περνά-περνά η μέλισσα), τα εγκεφαλικά (σκάκι, σκράμπλ), τα αθλητικά, τα τυχερά (μονά-ζυγά, ζάρια), τα συναγωνιστικά και καταλήγει στην τριμερή διάκριση: διαγωνιστικά, τυχερά και μιμητικά παιχνίδια (Τσιριμώκου, 1997:23). Όσο πιο μικρά είναι τα παιδιά τόσο πιο πολύ τείνουν να συμμετέχουν σε απλές δραματοποιήσεις που τα ίδια επινοούν. Όταν όμως το παιδί φτάσει στο τελικό στάδιο διανοητικής ανάπτυξης (10 χρονών και άνω) προτιμάει να συμμετέχει σε αγωνιστικά παιχνίδια με σύνθετους κανόνες (Maimbolwa-Thomas, 1991:3571-3572). Από την αρχαία εποχή υπήρχαν δημόσια, ιδιωτικά αλλά και ατομικά-ομαδικά παιχνίδια. Θα μπορούσαμε να ξεκινήσουμε από το ατομικό παιχνίδι με τις κούκλες έως και το σκάκι που χρειάζεται στρατηγική και μαθηματικά. Το πιο πρόσφατο είδος/ μορφή παιχνιδιού είναι το βιομηχανικό δηλαδή τα επιτραπέζια μορφωτικά παιχνίδια, τα κουρδιστά ή ηλεκτρικά παιχνίδια και τα ηλεκτρονικά παιχνίδια “Video Games” (π.χ. παιχνίδια στρατηγικής, εξομοιωτές κ.ά.). Τα τελευταία είναι στατικά και τυποποιημένα, διάδοχοι των παιχνιδιών της προηγούμενης δεκαετίας, ασύγκριτα βελτιωμένα σε εικόνα, ήχο και δυνατότητες.

Στην πλειονότητά τους πάντως τα παιχνίδια, είτε αρχαία είτε σύγχρονα, σχετίζονται με πνευματικές προκλήσεις, οι οποίες είναι δυνατό να συμβαδίζουν με τους στόχους του αναλυτικού προγράμματος και να αποτελούν μέσα-τεχνικές παρώθησης των παιδιών για μάθηση (Παπάς, 1988:331-336) & (Τριλιανός, 2008:30). Το παιχνίδι είναι θεμελιώδες γνώρισμα που χαρακτηρίζει ολόκληρη τη πορεία του παιδιού, με διαφορετική μορφή κάθε στιγμή, αλλά πάντοτε με ανυπολόγιστα θετικά αποτελέσματα (Γιαννίκας, 1999:12-14). Πολλά αποτελέσματα ερευνών έχουν συνδέσει το παιχνίδι με την ανάπτυξη του μαθηματικού συλλογισμού, την ανάπτυξη της ικανότητας επίλυσης προβλημάτων καθώς και με μια σειρά από αλλά γνωστικά και κοινωνικά φαινόμενα. Μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά ενισχύουν την κοινωνική αλληλεπίδραση, έκφραση και επικοινωνία, δομώντας έτσι την εικόνα για τον εαυτό τους, τους άλλους και τον κόσμο.

Το παιχνίδι προσφέρει ερεθίσματα για παρατήρηση, πειραματισμό, διερεύνηση, πρόβλεψη, σχεδιασμό, ερμηνεία, διατύπωση υποθέσεων, παραγωγή ερωτήσεων, κατανόηση, εκπλήρωση στόχων και λύση προβλημάτων. Όλες αυτές οι επιδράσεις του παιχνιδιού λειτουργούν ενοποιητικά σαν ένας ολιστικός μηχανισμός μάθησης και

ανάπτυξης. Το λάθος που κάνουμε οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί είναι ότι θεωρούμε το παιχνίδι ως εμπόδιο για την απόκτηση και εμπέδωση γνώσεων.

Ο ρόλος τώρα του παιδαγωγικού παιχνιδιού στην κοινωνικοποίηση και τη μάθηση έχει αποτελέσει αντικείμενο παιδαγωγικής αναζήτησης, ήδη από την εποχή του Pestalozzi. Μεγάλοι παιδαγωγοί, όπως η Maria Montessori και ο Robert Cousinet, έδωσαν μεγάλη έμφαση στην μάθηση και την κοινωνικοποίηση που πραγματοποιούνται στα πλαίσια της ενασχόλησης του παιδιού με δραστηριότητες, που οι μεγάλοι θεωρούν παιχνίδι.

Ως μια από τις σημαντικότερες ασχολίες του παιδιού, το παιδαγωγικό παιχνίδι αναγνωρίζεται παγκοσμίως ως καθοριστική επιρροή στη διαδικασία της μάθησης. Τα παιδιά ικανοποιούν την ανάγκη τους για συντροφιά με την παρουσία των συμμαθητών τους, ενώ παράλληλα αναπτύσσουν την ικανότητα της προσαρμογής και της πειθαρχίας σε κανόνες. Σαφώς, ο τελικός στόχος όλων αυτών των διαδικασιών είναι η πνευματική ωρίμανση του μαθητή. Με τα παιδαγωγικά παιχνίδια αναπτύσσεται η παρατηρητικότητα και η προσοχή των παιδιών, καθώς και η δημιουργική σκέψη και η φαντασία όπως π.χ. στα πλαίσια του μαθήματος της γλώσσας, όταν ο δάσκαλος δίνει στους μαθητές 5 άσχετες μεταξύ τους λέξεις, ζητώντας τους να δημιουργήσουν και φανταστούν μια δικιά τους ιστορία. Έτσι μαθαίνουν να χειρίζονται καλύτερα, το ήδη αποκτηθέν λεξιλόγιό τους, αλλά και να το εμπλουτίσουν.

Ο παιδαγωγικός ρόλος του παιχνιδιού ακολουθεί τις εξελίξεις κάθε εποχής αλλά είναι και άμεσα συνδεδεμένος με τις ξεχωριστές ανάγκες του κάθε παιδιού και τις απαιτήσεις του. Συχνά στο σχολείο ερχόμαστε αντιμέτωποι με απροσάρμοστες και προβληματικές συμπεριφορές αλλά και μαθησιακές δυσκολίες. Η παιχνιδο-θεραπεία μπορεί να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό και τον μαθητή να ξεπεράσουν τις δυσκολίες αυτές. Τέλος, δεν πρέπει ποτέ να παραβλέπουμε το σημαντικότερο σκοπό του παιδαγωγικού παιχνιδιού που είναι η απλή και αυθεντική ευχαρίστηση του παιδιού (Γιαννίκας, 1999:12-14).

Για την Maria Montessori το παιδί μαθαίνει αυθόρμητα. *“Μελέτησα τα παιδιά μου, και εκείνα με δίδαξαν πώς να τα εκπαιδεύσω”* (1870-1952). Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να λειτουργούν ως εκείνοι που δομούν το παιδικό περιβάλλον, ώστε αυτό να παρέχει περισσότερες ευκαιρίες για μάθηση. Η ουσιαστική και εξατομικευμένη μάθηση επιτυγχάνεται με την ενασχόληση με εκπαιδευτικά υλικά και παιχνίδια. Η παρουσία του ενήλικου θεωρείται απαραίτητη για τις διαδικασίες επικοινωνίας και κοινωνικοποίησης. Οι ενήλικες πρέπει να προωθούν τη δημιουργική φαντασία του παιδιού δημιουργώντας ένα

κλίμα αποδοχής και υποστήριξης. Επιπλέον ο σεβασμός των απόψεων και των επιλογών του την ώρα του παιχνιδιού κρίνεται απαραίτητος. Οι συνεχείς κατευθύνσεις και υποδείξεις στο παιδί για το τι να κάνει επηρεάζουν αρνητικά τον παιδαγωγικό σκοπό του παιχνιδιού.

Πολλές διαφορετικές γνωστικές περιοχές και συγκεκριμένοι στόχοι των μαθημάτων του δημοτικού σχολείου μπορούν να προσεγγιστούν με παιγνιώδεις δραστηριότητες, που είναι ευχάριστες στα παιδιά. Σύμφωνα με τη Θ. Ανθογαλίδου το παιχνίδι μπορεί να συμβάλλει στη γλωσσική χειραφέτηση του παιδιού, στα πλαίσια μιας διαλεκτικής δυναμικής και αμοιβαίας διαμορφωτικής σχέσης παιδιού και περιβάλλοντος. Και στα Μαθηματικά παραδείγματος χάρι, μπορεί να γίνει η κατάκτηση στόχων όπως αρίθμηση, απαρίθμηση, προσανατολισμός στο χώρο, σύγκριση μεγεθών αρχικά, και μετέπειτα μέτρηση, αντιστοίχιση, πρόσθεση, αφαίρεση, πολλαπλασιασμός, διαίρεση, στρογγυλοποίηση μέσα από κατάλληλα επιτραπέζια παιχνίδια του εμπορίου. Όσον αφορά τη σωματική έκφραση σε αυτήν περιλαμβάνονται οι ελεύθερες δραστηριότητες και διάφορες διαδικασίες αυτοέκφρασης, όπου το παιδί εκδηλώνει συναισθήματα, σκέψεις και καταστάσεις, που δεν μπορεί να τα εκφράσει λεκτικά. Μέσα από τους αυτοσχεδιασμούς αναπτύσσεται η φαντασία, η σχέση με το σώμα, διαμορφώνεται ένας καινούριος κώδικας συμπεριφοράς και επικοινωνίας με την ομάδα, ενώ ενισχύεται και η ικανότητα της προσοχής, της παρατήρησης, της αυτοσυγκέντρωσης.

Σχεδόν σε κάθε μαθησιακή δραστηριότητα μπορούν να ενσωματωθούν στοιχεία παιχνιδιού ή αναψυχής. Με λίγη φαντασία, καθημερινές σχολικές δραστηριότητες μεταμορφώνονται σε τεστ, αινίγματα, σπαζοκεφαλιές...Εξάλλου η χρήση παιγνιωδών δραστηριοτήτων κατά τη διδακτική πράξη θεωρείται σήμερα επιτακτική (Παπάς, 1988:331-336) & (Τριλιανός, 2008:30). Η στάση αυτή απαιτεί συνεχή και συνεπή προσπάθεια και -φυσικά- εθελοντικές υπερωρίες. Εκτός από το σύγχρονο, υποψιασμένο και με ανησυχίες εκπαιδευτικό-εμψυχωτή-συνδημιουργό, σημαντικό ρόλο στη μαθησιακή διαδικασία διαδραματίζει και το περιβάλλον της τάξης, το οποίο πρέπει να είναι η προέκταση της προσωπικότητας και των ιδεών των εκπαιδευτικών της, άρα είναι αναγκαίο να είναι χαρούμενο, ελκυστικό, λειτουργικό και άνετο.

Το παιχνίδι ενώνει τους ανθρώπους, είναι κοινωνικό, δεν επιτρέπει παραβιάσεις, ατομικές επαναστάσεις και αναρχίες. Αντίθετα, επιτρέπει πολύ λιγότερα απ' ό,τι η ίδια η ζωή απαιτεί. Κρίνεται, λοιπόν, ζωτικής σημασίας, και για τα σημερινά παιδιά πολύ περισσότερο, αφού είναι πηγή χαράς, εξέλιξης, δημιουργίας, ευθύνης σε όλες τις πτυχές της ζωής τους. Γι' αυτό και δεν έχει ανάγκη περισσότερης υπεράσπισης. Ο ίδιος ο

Πλάτωνας είχε διακηρύξει, 2000 χρόνια πριν: «αφήστε το παιδί να παίξει και να χωνέψει τη διδασκαλία μέσα στο παιχνίδι» (Γέρου, 1984:18). Ας κινηθούμε λοιπόν προς αυτήν την κατεύθυνση...

Κεφάλαιο 4^ο – Εκπαιδευτική πρόταση ένταξης σκακιστικής ώρας στο ωρολόγιο πρόγραμμα Δημοτικού.

Σύμφωνα με πολυάριθμες επιστημονικές μελέτες ανά κόσμο, το παιδί που ασχολείται με το σκάκι έχει αναρίθμητα ευεργετικά αποτελέσματα στην επίδοσή του στο σχολείο. Αφού λοιπόν, σε ηλικίες του Δημοτικού φαίνεται να είναι τόσο αποτελεσματικό και ωφέλιμο θα σχεδιάσουμε μια δράση ένταξης του σκακιού μέσα στην διδακτική μέρα. Μία νέα εκπαιδευτική μέθοδο όπου τα παιδιά θα ξεκινούν την μέρα τους παίζοντας για 15 λεπτά μια παρτίδα και στην συνέχεια της διδακτικής ώρας θα προσπαθούν να επιλύσουν ένα σκακιστικό πρόβλημα ή μαθηματικό γρίφο. Θα γίνει προσπάθεια της σχεδίασης εκπαιδευτικού υποστηρικτικού υλικού την οποία θεωρώ αποτελεσματική. Από υλικοτεχνικής σκοπιά απαραίτητα εκτός από τα σχέδια διδασκαλίας ήταν σετ σκακίερας και κομματιών (τουλάχιστον ένα ανά δύο άτομα) και μία σκακίερα τοίχου (συνήθως μαγνητική). Μπορεί να γίνει χρήση και του προτζέκτορα εφόσον υπάρχει διαθέσιμο μέσα στην τάξη. Η πρόταση μπορεί να επιτευχθεί σε κάθε τάξη ξεχωριστά:

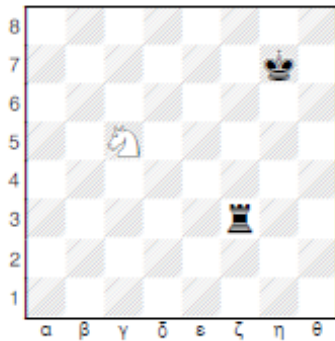
1. Α΄ Δημοτικού
2. Β΄ Δημοτικού
3. Γ΄ Δημοτικού
4. Δ΄ Δημοτικού
5. Ε΄ Δημοτικού
6. Στ΄ Δημοτικού

Α Δημοτικού-Υποστηρικτικό Υλικό

Ονομάζοντας τα τετράγωνα παρέα με τα γράμματα που μάθαμε:

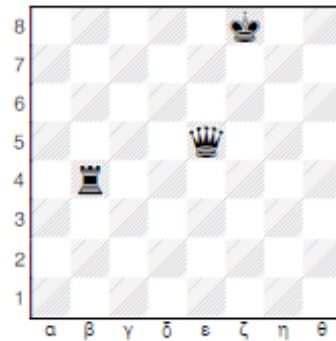
Αφού έχει γίνει η εισαγωγή κάποιων γραμμάτων, τα παιδιά κάνουν επανάληψη σε Κεφαλαία αλλά και στα πεζά γράμματα.

Γράψε σε ποια τετράγωνα βρίσκονται τα κομμάτια.

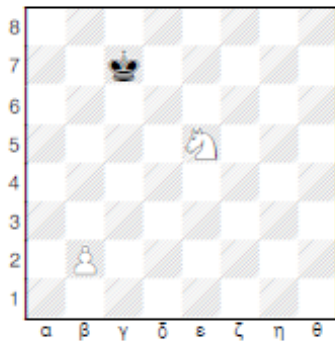
Παράδειγμα

Άλογο: γ5, Πύργος: ζ3, Βασιλιάς: η7

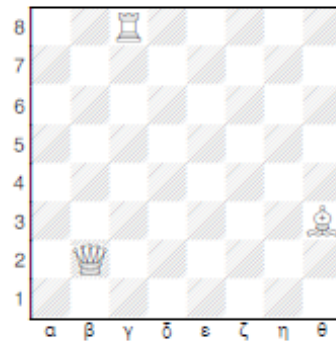

Πύργος:....., Βασίλισσα:.....,

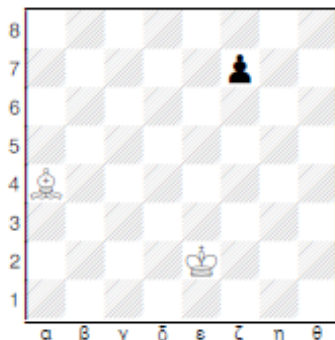
Βασιλιάς:.....

Πιόνι:....., Βασιλιάς:....., Άλογο:.....

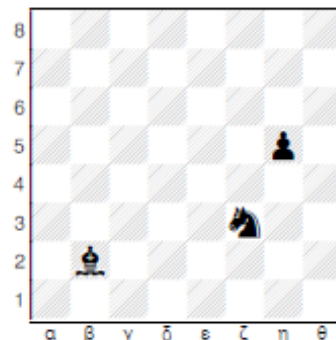

Βασίλισσα:....., Πύργος:....., Αξιωματικός:..

Αξιωματικός:....., Βασιλιάς:.....

Πιόνι:.....

Αξιωματικός:....., Άλογο:.....

Πιόνι:.....

Εκπαιδευτικός στόχος: Να ενισχυθεί η παρατηρητικότητα του παιδιού ανάμεσα στα τετράγωνα και να συνδυάσει γράμμα με αριθμό. Άλλοι ειδικοί στόχοι ειδικά σε αυτή την ηλικία είναι η αποσαφήνιση των γραμμών (κάθετη, οριζόντια, διαγώνια), το σωστό στήσιμο των κομματιών στην αρχική θέση, η αξία των κομματιών όπου χρειάζονται πολλές επαναλήψεις και παραδείγματα μέχρι να καταλάβουν όλα τα παιδιά ποιες αλλαγές κομματιών είναι συμφέρουσες.

Β' Δημοτικού-Υποστηρικτικό Υλικό

(Έχοντας προηγηθεί σχετική αναφορά στις αξίες των κομματιών:

Βασίλισσα=9 πόντοι, Πύργος= 5, Αξιωματικός=3, Ίππος=3, πiónι=1)

Αξία των κομματιών: Β

Διάλεξε ποια πλευρά της ζυγαριάς έχει περισσότερους πόντους.

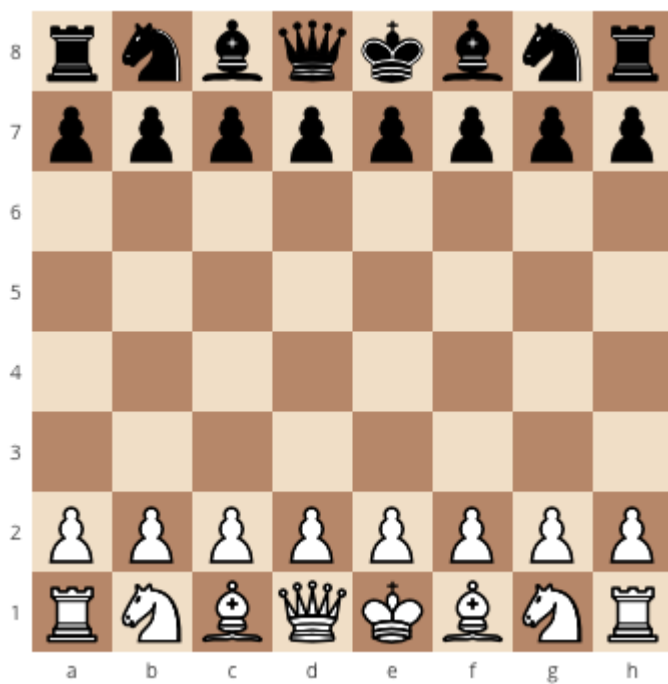

Εκπαιδευτικός στόχος: Επίλυση μαθηματικών και συνδυαστικών πράξεων. Πιο συγκεκριμένα όπου Πiónι, Πiónι, Ίππος, Ίππος σημαίνει $1+1+3+3=8$ πόντοι είναι βαρύτερος αυτός ο συνδυασμός από: Ίππος, πiónι, πiónι, πiónι και πiónι $=3+1+1+1+1=7$; (Γκούμας, Γ., Παίζουμε σκάκι, 2018)

Γ' Δημοτικού- Υποστηρικτικό υλικό

Πολλαπλασιασμοί- Αθροίσματα

Αφού παίξω μία παρτίδα με τον καλύτερό-η μου φίλο-η, μετρώ τα τετράγωνα στη σκακιέρα υπολογίζοντας τα με πράξεις:

➤ Πόσα είναι τα μαύρα τετράγωνα;

➤ Πόσα είναι τα λευκά τετράγωνα;

➤ Πόσα είναι συνολικά όλα τα τετράγωνα;

Δ' Δημοτικού - Υποστηρικτικό Υλικό

Στις μεγαλύτερες τάξεις (Δ-Ε-ΣΤ) παρατηρούμε πως μπορεί να επιδράσει το σκάκι αποτελεσματικά στην επίδοση που έχουν οι μαθητές στο σχολείο. Επόμενως οι προτάσεις γι' αυτές τις τάξεις θα είναι παρόμοιες, αλλά με διαφορετικό βαθμό δυσκολίας.

Έναρξη: Εισαγωγή κινήσεων των κομματιών και 15 λεπτά παιχνίδι για εξάσκηση. Οι μαθητές μπορούν να παίζουν σκάκι με όποιο συμμαθητή επιθυμούν ή να γίνει τυχαία κλήρωση. Σε αυτό το στάδιο τα παιδιά ασχολούνται με παρτίδες για 30 λεπτά για να ενεργοποιηθεί ο εγκέφαλος και στη συνέχεια ακολουθούν το ωρολόγιο πρόγραμμα (Γλώσσα-Μαθηματικά)

Μετά τη λήξη του 2^{ου} διαλείμματος μπορούμε να καλέσουμε τα παιδιά στην επίλυση κάποιου λογικο-μαθηματικού –σκακιστικού προβλήματος.

«Ο γρίφος με τις κάλπικες λίρες»

Έχουμε 10 σάκους με λίρες. Κάθε σάκος περιέχει τουλάχιστον 10 λίρες αλλά δεν ξέρουμε πόσες ακριβώς. Ένας από τους σάκους έχει κάλπικες λίρες και μόνο κάλπικες λίρες ενώ όλοι οι άλλοι σάκοι έχουν γνήσιες και μόνο γνήσιες λίρες. Ξέρουμε πως κάθε κάλπικη λίρα ζυγίζει 9 γραμμάρια ενώ κάθε κανονική 10. Με μόνο ένα ζύγισμα μπορείτε να βρείτε ποιο σακί έχει τις κάλπικες λίρες;

Λύση

Αριθμούμε τα σακιά 1-10. Παίρνουμε μια λίρα από τον σάκο με τον αριθμό 1, δύο λίρες από τον σάκο με τον αριθμό 2 κ.ο.κ. έως να φτάσουμε να πάρουμε δέκα λίρες από τον σάκο με τον αριθμό 10. Ζυγίζουμε τις λίρες. Αν ήταν όλες γνήσιες θα έπρεπε να πάρουμε σαν αποτέλεσμα τον αριθμό $55 \times 10 = 550$.

Ανάλογα με το πόσα γραμμάρια λιγότερα έχουμε τόσες είναι και οι κάλπικες λίρες που υπάρχουν στο σύνολο των 55 άρα ξέρουμε και από ποιόν σάκο -αυτόν με τον αντίστοιχο αριθμό- τις είχαμε πάρει. (π.χ. αν έχουμε σαν αποτέλεσμα 546 έχουμε 4 κάλπικες λίρες άρα ο σάκος με τις κάλπικες λίρες είναι ο 4ος κατά σειρά)

Έ Δημοτικού -Υποστηρικτικό Υλικό

Ξεκινάνε την ημέρα τους παίζοντας παρτίδες για 30' χωρίς υποστήριξη από τον εκπαιδευτικό. Στη συνέχεια ακολουθούν το ωρολόγιο πρόγραμμα της ημέρας. Μετά τη λήξη του 2^{ου} διαλείμματος προσπαθούν να περιγράψουν την πλοκή μιας συγκεκριμένης ταινίας (του Harry Potter) και συνεχίζουν να επιλύουν τον σκακιστικό γρίφο της ταινίας.

«Τα μυστικά μονοπάτια του Harry Potter»

(Προσπαθώ να θυμηθώ τι συνέβη στην ταινία.)

Λύση: 1...Πγ3,
2. Βχγ3-Ιθ3+,
3. Βχθ3-Αγ5+,
4. Βε3-Αχε3#

f8= Hermione

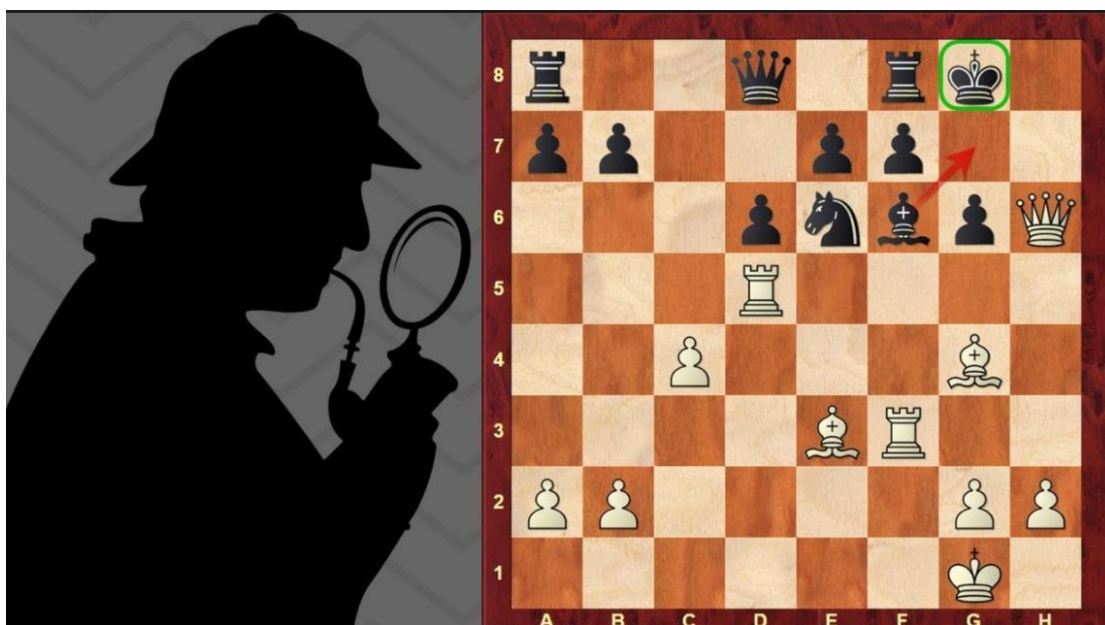
G5=Ron

Στ' Δημοτικού - Υποστηρικτικό υλικό

Τέλος, τα παιδιά της Στ' Δημοτικού παίζουν παρτίδες για 45'. Και στη συνέχεια γίνεται προσπάθεια κατανόησης και επίλυσης πιο σύνθετου σκακιστικού προβλήματος.

Το μυστήριο του μαύρου ρουμπινιού

(Sherlock Holmes)

❖ *Με ποιον τρόπο ανακάλυψε το μαύρο ρουμπίνι ο Sherlock?*

Αναλύουμε σχέδια που θα προταθούν από τους ίδιους τους μαθητές.

Λύση

1.Π03-Πε8, 2. Β07-Ρζ8, 3.Α06+- 1-0

Προτεινόμενες εκδοχές:

1. Π03-Ιη5, 2. Πγη5-Αχη5, 3. Βη8#
2. Π03-Πε8, 2. Β07+-Ρζ8, 3. Α06+-Αη7, 4. Β08#

Αξιολόγηση

Ως προς την ολοκλήρωση και αξιολόγηση της εκπαιδευτικής μου πρότασης κάλεσα 4 εξειδικευμένους εκπαιδευτικούς (από διαφορετικά σχολεία: Αιγάλεω, Χαϊδάρι, Ασπρόπυργο, Ελευσίνα) με 15ετη εμπειρία όπου για μία βδομάδα έκαναν χρήση του συγκεκριμένου προγράμματος στην τάξη τους. Επέλεξα συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς που είναι χρόνια στην εκπαίδευση και έχουν δοκιμάσει κάποια παρόμοια πρωτόκολλα-μοντέλα μάθησης.

Οι ερωτήσεις που ρωτήθηκαν ήταν οι εξής:

- Πως σας φαίνεται το συγκεκριμένο πρωτόκολλο;
- Πιστεύτε οτι χρειάζεται κάπου βελτίωση;
- Έχει μειονεκτήματα/ υστερεί κάπου;
- Επηρέασε καθόλου μαθησιακά κάποιον μαθητή;
- Έχει ίδια αποτελέσματα να παίζει κάποιος Fortnite ή σκάκι;

Σχόλια

Τα σχόλια ήταν ποικίλα και οι απαντήσεις τους μη αναμενόμενες. Οι εκπαιδευτικοί από τα σχολεία της Ελευσίνας-Χαϊδαρίου και Αιγάλεω έδωσαν παρόμοιες απαντήσεις, ενώ ο εκπαιδευτικός απο τον Ασπρόπυργο ανέφερε ότι θα μπορούσε να έχει θετικά αποτελέσματα σε μία διαφορετική τάξη και σε διαφορετική περιοχή. Πιο συγκεκριμένα, οι 3 εκπαιδευτικοί από Αιγάλεω-Χαϊδάρι και Ελευσίνα ανέφεραν πως το πρωτόκολλο τους φάνηκαν αρκετά ενδιαφέρον και ελκυστικό. Τα παιδιά ήταν χαρούμενα και ευδιάθετα που ξεκινούσαν την μέρα τους με παιχνίδι. Παρατήρησαν μαθησιακή βελτίωση της τάξης τους, όχι από όλους, αλλά από το μεγαλύτερο μέρος της τάξης. Μικρό ποσοστό των κοριτσιών δεν κινητοποιήθηκαν καθώς ανέφεραν πως δεν τις προσελκούσε το συγκεκριμένο παιχνίδι και πίστευαν ότι δεν θα τα καταφέρουν. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο παρατηρήθηκε μικρή συμμετοχή των κοριτσιών. Αντιθέτως κινητοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό μαθητές με κάποια ιδιαιτερότητα (κυρίως αυτισμό, και υπερκινητικότητα). Απήντησαν ομόφωνα οτι δεν θα είχαν τα ίδια αποτελέσματα με κάποιο άλλο παιχνίδι όπως το fortnite. Και τελειώνοντας, θεώρησαν ομόφωνα πως το πρωτόκολλο μπορεί να βελτιωθεί ακόμα περισσότερο αν υπάρξει μία πιο δομημένη ύλη με περισσότερη εμβέλεια στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Από την άλλη πλευρά, ο εκπαιδευτικός στο σχολείο του Ασπροπύργου απήντησε οτι μια τέτοια κίνηση δεν έφερε κανένα αποτέλεσμα στην συγκεκριμένη τάξη.

Όπως ανέφερε, είναι δάσκαλος της Δ' Δημοτικού και αντιμετωπίζει πολλά μαθησιακά προβλήματα λόγω διγλωσσίας των μαθητών αλλά παρατήρησε σε ορισμένους μαθητές βελτίωση ενώ σε κάποιους όχι, οι μαθητές που ήταν καλοί στα μαθηματικά συνέχισαν να είναι καλοί, ενώ οι αδύναμοι μαθητές συνέχισαν να είναι αδύναμοι. Ανέφερε ότι το πρόγραμμα του φαίνεται ξεχωριστό και θα βοήθούσε μόνο τους καλούς τους μαθητές οι οποίοι τυχαίνει να έχουν και μία σχέση με το σκάκι και μπόρεσαν να αντιληφθούν και να συνδυάσουν τα μαθηματικά και το σκάκι πιο εύκολα από κάποιον που δεν ξέρει ούτε τα τετράγωνα. Ένα παιδί με χαμηλότερο δείκτη νοημοσύνης θα μπορούσε να αντιληφθεί τις έννοιες των μαθηματικών σ' ένα πιο απλό παιχνίδι όπως το φιδάκι. Ανάμεσα στα μειονεκτήματα του πρωτοκόλου σημείωσε την πολυπλοκότητα της φύσης και τους κανόνες του παιχνιδιού. Ανέφερε συγκεκριμένα, πως το σκάκι είναι ένα παιχνίδι με 2 άκρα: θα προκαλέσει μεγάλο ενδιαφέρον ή θα το απορρίψει κάποιος απο την αρχή. Αν το παιδί δει το σκάκι με δυσπιστία ή με όχι και την καλύτερη διάθεση, τότε θα έχει και τα ανάλογα αποτελέσματα. Από την στιγμή που σε κάποιον μαθητή δεν του αρέσει το σκάκι δεν θα επηρεαστεί καθόλου. Έγινε προσπάθεια να καλυφθεί όλο το δυναμικό της τάξης και να ταξινομηθούν τα παιδιά ανάλογα με το δυναμικό τους.

Μαγνητική σκακιέρα τοίχου (Πηγή φωτογραφίας:

<https://www.etsy.com/no-en/listing/545304876/nos-big-soviet-wall-chess-set-vintage>)

Βιβλιογραφία

Βιβλία στα Ελληνικά

- Γέρου, Θ. (1984) *Το συμβολικό παιχνίδι*. Αθήνα: Δίπτυχο.
- Γιαννίκας Α. (1999) *Το παιδαγωγικό παιχνίδι*. Καλαμάτα: Γιαννοπούλου.
- Γιοβαντσούδης- Μουσιάδου (2007) «Μια φορά και έναν καιρό ήταν το Σκάκι», Κλειδάριθμος
- Γιοβαντσούδης-Μουσιάδου (2004) «Σκάκι και Φαντασία», Κέδρος
- Γκούμας, Γ. (2018), «Παίζουμε σκάκι;», Αυτοέκδοση
- Γριβάς Ε. (2014), «Σκακιστικά Βήματα, τόμοι 1 κ 2», Κλειδάριθμος
- Κανάκης, Ν. (1990) Το παιχνίδι και ο ρόλος του στην ανάπτυξη του παιδιού. *Διαβάζω 236*.
- Κουμπουρέλος, Ν. (2004) Το παιχνίδι και παιδί. *Σύγχρονη Εκπαίδευση 135*.
- Ματσαγγούρας, Η. (2000) *Η σχολική τάξη*. Αθήνα: Γρηγόρη
- Μέλλιος Μ. (1985) Τα παιδιά Παίζει. Τα παιχνίδια στη Φλώρινα και τα χωριά της από την Αρχαιότητα μέχρι σήμερα, Φλώρινα.
- Παπαδόπουλος Γ.Ν. (1996) *Ψυχολογία εξελικτική, προσωπικότητας - ατομικών διαφορών, κοινωνική, ανθρώπινες σχέσεις*. Αθήνα: Γενική Πειραματική
- Παπάς, Α. (1988) *Σύγχρονη θεωρία και πράξη της παιδείας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Σιαπέρας, Τ. (1985) «Το σκάκι (τόμος 1^{ος})», Αποσπερίτης
- Τσιριμώκου, Λ. (1997) «Παίζουμε; Το παιχνίδι στη λογοτεχνία - η λογοτεχνία ως παιχνίδι», «Το ελληνικό παιχνίδι» (αφιέρωμα) *Η Καθημερινή*, «Επτά Ημέρες» 21/12/1997
- Τριλιανός, Α. (2008) «Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας», Αστραπός-Περιβολάκι
- I.Maimbolwa - R.M.Thomas (1991) «Παιχνίδι». Λήμμα στην Παιδαγωγική - Ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια, τομ.6, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Βιβλία στα Αγγλικά

Barsky –Abramov, (2014) *Ο Ζατρίκης στο σκακιστικό δάσος* (Βιβλίο δασκάλου – μετάφραση Παναγιώτη Δρεπανιώτη). Ένωση Σκακιστών Θεσσαλονίκης

Brunthaler, (2006) *Chess for kids and parents*, Quality chess

Murrey Miligan (2006) *Chess for children*, Gambit

Brunia, (2009) *Learning chess step 1 and 2*, Con van Wijgerden

Πηγές

https://www.chessfed.gr/wp-content/uploads/2019/03/%CE%BD.-4603_2019-%CE%A6%CE%95%CE%9A-48-%CE%91%CE%84-%CE%B1%CF%81-25-31-62-.pdf.pdf

<http://www.opengov.gr/cultureathl/?p=5230>

<http://www.greekchess.com/essp/school.htm>

<http://3dim-evosm.web.auth.gr/%CF%83%CE%BA%CE%AC%CE%BA%CE%B9-%CE%BC%CE%AD%CF%83%CF%89-clil>

https://www.pelikan.com/pulse/Pulsar/el_GR.CMS.displayCMS.162457./%CE%B4%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%BD%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B5%CE%B2%CE%AC%CF%83%CE%B5%CF%84%CE%B5

<https://www.videoman.gr/11366>

<http://essnachess.gr/>

<http://www.pi-schools.gr/books/dimotiko/>

<https://www.etsy.com/no-en/listing/545304876/nos-big-soviet-wall-chess-set-vintage>

- <http://www.chessintheschools.org/>

- <http://www.chessinschools.co.uk/>

- <http://toalogaki.blogspot.gr/>

Διαδικτυακοί τόποι για το σχολικό Σκάκι

Σχολικό Σκάκι από την Παγκόσμια Ομοσπονδία (FIDE): <http://cis.fide.com/>

Πιστοποιημένοι Προπονητές της FIDE και Υλικό: <http://trainers.fide.com/>

Απόφαση Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για το Σκάκι στα Σχολεία:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0097+0+DOC+XML+V0//EL>

Παράρτημα

2 Σε κάθε Δ.Δ.Ε., Τ.Α.Δ., αθλητική ομοσπονδία, επαγγελματικό σύνδεσμο και αθλητικό σωματείο που, με πρόθεση, αρνείται ή καθυστερεί να παράσχει στην Ε.Ε.Α. στοιχεία που βρίσκονται στην κατοχή του ή αποκρύπτει τέτοια στοιχεία ή παρέχει, εν γνώσει του, ψευδή ή ανακριβή στοιχεία, η Ε.Ε.Α. επιβάλλει, ύστερα από ακρόαση του ενδιαφερόμενου νομικού προσώπου, πρόστιμο από πενήντα χιλιάδες (50.000) έως πεντακόσιες χιλιάδες (500.000) ευρώ. Αν υπαίτιος των πράξεων ή παραλείψεων του πρώτου εδαφίου είναι η ίδια η ελεγχόμενη Α.Α.Ε. ή το Τ.Α.Α., ανεξάρτητα από κάθε άλλη έννομη συνέπεια, η Ε.Ε.Α. απορρίπτει την αίτηση χορήγησης του πιστοποιητικού του άρθρου 12 ή το ανακαλεί, ανάλογα με την περίπτωση.

3. Στα φυσικά πρόσωπα που προβαίνουν στις δηλώσεις δηλώσεις του άρθρου 20, καθώς και στις Α.Α.Ε., στα Τ.Α.Α., στις αθλητικές ομοσπονδίες και στους επαγγελματικούς συνδέσμους που ευθύνονται αντικειμενικά για τις δηλώσεις των προσώπων αυτών σύμφωνα με το άρθρο 20, η Ε.Ε.Α. επιβάλλει, ύστερα από ακρόαση των ενδιαφερόμενων, πρόστιμο ύψους πενήντα χιλιάδων (50.000) έως πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) ευρώ.

4. Σε κάθε αθλητική ομοσπονδία ή επαγγελματικό σύνδεσμο, το δικαιοδοτικό όργανο του οποίου αρνείται ή καθυστερεί να αποφανθεί σχετικά με την άσκηση ή μη της πειθαρχικής δίωξης, κατά παράβαση του άρθρου 21, η Ε.Ε.Α. επιβάλλει, ύστερα από ακρόαση της ενδιαφερόμενης αθλητικής ομοσπονδίας, πρόστιμο ύψους

Ε.Ε.Α. προθεσμίας συμμόρφωσης συνιστά νέα, αυτοτελή παράβαση, η οποία επισύρει νέα κύρωση κατά την παράγραφο 5.

7. Κάθε απόφαση του Δ.Σ. της Ε.Ε.Α. για επιβολή προστίμου συνιστά εκτελεστό τίτλο, βάσει του οποίου συντάσσονται οι τίτλοι είσπραξης, σύμφωνα με το άρθρο 55 του π.δ. 16/1989 (Α' 6), που αποστέλλονται στις Δ.Ο.Υ. για βεβαίωση και είσπραξη κατά τις διατάξεις του Κώδικα Εισπράξεως Δημοσίων Εσόδων (Κ.Ε.Δ.Ε.).

8. Τα όρια των προστίμων του παρόντος νόμου μπορεί να αναπροσαρμόζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Πολιτισμού και Αθλητισμού, που εκδίδεται ύστερα από γνώμη της Ε.Ε.Α.

Άρθρο 23

Έκθεση πεπραγμένων

1. Έως τα τέλη Σεπτεμβρίου κάθε έτους, η Ε.Ε.Α. συντάσσει και υποβάλλει στον Υπουργό Πολιτισμού και Αθλητισμού έκθεση για τα πεπραγμένα της κατά το αμέσως προηγούμενο αγωνιστικό έτος, στην οποία παρουσιάζεται και αναλύεται η δράση και τα αποτελέσματά της και επισημαίνονται ενδεικνυόμενες νομοθετικές μεταβολές.

2. Η έκθεση της παραγράφου 1 δημοσιεύεται στο διαδικτυακό τόπο της Ε.Ε.Α.

Άρθρο 24

Παρακώλυση του έργου της Ε.Ε.Α.

μέλη, με θητεία από ένα (1) έως τρία (3) έτη. Τα μέλη του Δ.Σ. εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση, με μυστική ψηφοφορία, μεταξύ των μελών του σωματείου που έχουν δικαίωμα ψήφου, σύμφωνα με τον νόμο και το καταστατικό. Τουλάχιστον το ένα τρίτο (1/3) των θέσεων των μελών του Δ.Σ. καταλαμβάνουν υποψήφιοι του ενός από τα δύο φύλα.».

Άρθρο 26

Τροποποίηση του άρθρου 5 του ν. 2725/1999

Το άρθρο 5 του ν. 2725/1999, αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 5

Γενική Συνέλευση - αρχαιρεσίες

1. Στη Γενική Συνέλευση (Γ.Σ.) του αθλητικού σωματείου έχουν δικαίωμα να παρίστανται και να ψηφίζουν αυτοπροσώπως, απαγορευμένης της δ' αντιπροσώπου συμμετοχής τους, όλα τα μέλη του σωματείου, εφόσον έχει συμπληρωθεί ένα (1) πλήρες έτος από την ημερομηνία εγγραφής τους. Το καταστατικό του σωματείου μπορεί να θεσπίζει αυστηρότερες προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος ψήφου, ιδίως να προβλέπει ότι τα μέλη που δεν έχουν εκπληρώσει τις οικονομικές τους υποχρεώσεις προς το σωματείο στερούνται του δικαιώματος ψήφου.

2. Το Δ.Σ. του σωματείου, κατά τη σύγκληση της Γ.Σ., καταρτίζει και δημοσιεύει πίνακα των μελών που έχουν δικαίωμα συμμετοχής και ψήφου στη Γ.Σ. Κάθε μέλος του σωματείου έχει δικαίωμα να υποβάλει έγγραφες αντιρρήσεις κατά του πίνακα, ενώπιον του Δ.Σ., μέσα σε αποκλειστική προθεσμία τριών (3) ημερών από τη

της, διαπιστώσει παράβαση των διατάξεων του παρόντος, του ν. 2725/1999 και των κανονιστικών πράξεων που έχουν εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση αυτών, η οποία

δημοσίευσή του. Εκπρόθεσμες αντιρρήσεις δεν λαμβάνονται υπόψη. Το Δ.Σ. αποφασίζει τελεσίδικα επί των αντιρρήσεων που υποβλήθηκαν εμπρόθεσμα το αργότερο μέχρι την παραμονή της ημερομηνίας διεξαγωγής της Γ.Σ. και, σε περίπτωση θετικής απόφασης, τροποποιεί τον πίνακα ανάλογα. Ο τροποποιημένος πίνακας των μελών που έχουν δικαίωμα συμμετοχής και ψήφου στη Γ.Σ. δημοσιεύεται το αργότερο την παραμονή της ημερομηνίας διεξαγωγής της.

3. Οι αρχαιρεσίες για τα όργανα του αθλητικού σωματείου, καθώς και για την εκλογή των αντιπροσώπων του σωματείου σε υπερκείμενες αθλητικές ενώσεις και ομοσπονδίες διεξάγονται από τριμελή εφορευτική επιτροπή, της οποίας προεδρεύει υποχρεωτικά δικαστικός αντιπρόσωπος. Δικαστικός αντιπρόσωπος ορίζεται ύστερα από αίτηση του σωματείου, δικηγόρος από τον Δικηγορικό Σύλλογο στην περιφέρεια του οποίου εδρεύει το σωματείο. Τα υπόλοιπα μέλη της εφορευτικής επιτροπής εκλέγονται από το σώμα της Γ.Σ.

4. Δικαίωμα να εκλεγούν στα όργανα του αθλητικού σωματείου ή αντιπρόσωποι αυτού στις υπερκείμενες αθλητικές οργανώσεις, ενώσεις και ομοσπονδίες, έχουν μόνο τα μέλη του σωματείου που ασκούν δικαίωμα ψήφου κατά την παράγραφο 1. Το καταστατικό των οικείων οργανώσεων μπορεί να προβλέπει αυστηρότερες προϋποθέσεις.

5. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 6, οι αρχαιρεσίες για τα όργανα του αθλητικού σωματείου, καθώς και για

την εκλογή του αντιπροσώπου του σωματείου σε υπερκείμενες αθλητικές ενώσεις και ομοσπονδίες διεξάγονται με ενιαίο ψηφοδέλτιο και η εκλογή γίνεται κατά τη σειρά των σταυρών προτίμησης που συγκέντρωσαν οι υποψήφιοι. Σε περίπτωση ισοψηφίας γίνεται κλήρωση. Ο αριθμός των σταυρών προτίμησης δε μπορεί να υπερβαίνει το ένα τρίτο (1/3) του συνόλου των θέσεων εκλογής. Αν προκύπτει δεκαδικός αριθμός, αυτός στρογγυλοποιείται στην επόμενη ακέραιη μονάδα, εφόσον το κλάσμα είναι ίσο με μισό της μονάδας και πάνω, άλλως στην αμέσως κατώτερη. Ο αριθμός των υποψηφίων από κάθε φύλο πρέπει να είναι τουλάχιστον ίσος με το ένα τρίτο (1/3) του συνολικού αριθμού των υποψηφίων στο ψηφοδέλτιο.

6. Σε όλες τις εκλογικές διαδικασίες, οι υποψήφιοι δικαιούνται, εφόσον το επιθυμούν, να υποβάλουν υποψηφιότητα με ξεχωριστό ψηφοδέλτιο, εφόσον: α) συγκεντρώνουν αριθμό υποψηφίων ίσο τουλάχιστον με το ένα τρίτο (1/3) των θέσεων εκλογής και β) ο αριθμός των υποψηφίων από κάθε φύλο είναι τουλάχιστον ίσος με το ένα τρίτο (1/3) του συνόλου αυτών. Στην περίπτωση ξεχωριστών ψηφοδελτίων η εκλογή γίνεται με το σύστημα της απλής αναλογικής και οι θέσεις εκλογής κατανέμονται μεταξύ των ψηφοδελτίων ανάλογα με την εκλογική τους δύναμη. Το σύνολο των έγκυρων ψηφοδελτίων διαιρείται με τον αριθμό των θέσεων εκλογής. Το πηλίκο αυτής της διαιρέσης, και σε περίπτωση κλάσματος ο πλησιέστερος προς το κλάσμα ακέραιος αριθμός, αποτελεί το εκλογικό μέτρο. Αν το κλάσμα ισούται με το μισό της μονάδας, ως εκλογικό μέτρο θεωρείται ο μεγαλύτερος

γνωσε του ψευδή ή ανακριβή, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης δύο (2) τουλάχιστον ετών και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων (10.000) ευρώ, εκτός αν η πράξη τιμωρεί-

ακέραιος αριθμός. Κάθε συνδυασμός καταλαμβάνει τόσες θέσεις στα όργανα του σωματείου ή και εκλέγει τόσους αντιπροσώπους όσες φορές χωρά το εκλογικό μέτρο στον αριθμό των έγκυρων ψηφοδελτίων που έλαβε. Αν ο συνδυασμός διαθέτει λιγότερους υποψηφίους από τις θέσεις στα όργανα του σωματείου που δικαιούται να καταλάβει ή και τους αντιπροσώπους που δικαιούται να εκλέξει, καταλαμβάνει τόσες μόνο θέσεις όσοι είναι οι υποψήφιοί του. Οι θέσεις που μένουν αδιάθετες ή ο αριθμός των αντιπροσώπων που δεν καλύπτονται από την πρώτη ως άνω κατανομή, κατανέμονται στους συνδυασμούς που κατέλαβαν μία (1) τουλάχιστον θέση στα όργανα του σωματείου ή εξέλεξαν έναν τουλάχιστον αντιπρόσωπο κατά την πρώτη κατανομή και έχουν τα μεγαλύτερα κατά σειρά υπόλοιπα ψηφοδελτίων. Σε περίπτωση ισοδυναμίας, γίνεται κλήρωση.

7. Ο Πρόεδρος του Δ.Σ. εκλέγεται, με απόλυτη πλειοψηφία, από το σύνολο των εκλεγέντων μελών κατά την πρώτη συνεδρίασή τους με σκοπό τη συγκρότησή τους σε σώμα.

8. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος, το καταστατικό κάθε αθλητικού σωματείου ρυθμίζει τα επιμέρους θέματα που αφορούν στα όργανα του σωματείου, τη διαδικασία σύγκλησης, συνεδρίασης και λήψης αποφάσεων των οργάνων του, τη διεξαγωγή αρχαιρεσιών και την εν γένει λειτουργία και οργάνωση του σωματείου.».

Άρθρο 27**Τροποποίηση του άρθρου 13 του ν. 2725/1999**

Στην παρ. 1 του άρθρου 13 του ν. 2725/1999 προστίθεται δεύτερο εδάφιο, ως εξής:

«Τουλάχιστον το ένα τρίτο (1/3) των θέσεων των μελών του Δ.Σ. κάθε αθλητικής ένωσης καταλαμβάνουν υποψήφιοι του ενός από τα δύο φύλα.».

Άρθρο 28**Τροποποίηση του άρθρου 14 του ν. 2725/1999**

Το άρθρο 14 του ν. 2725/1999, αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 14**Γενική Συνέλευση - αρχαιρείες**

1. Στη Γ.Σ. της αθλητικής ένωσης συμμετέχουν, με δικαίωμα μίας ψήφου έκαστο, τα αθλητικά σωματεία - μέλη της, τα οποία έχουν λάβει ειδική αθλητική αναγνώριση και στα δύο προ της Γ.Σ. ημερολογιακά έτη συμμετείχαν σε επίσημες αθλητικές διοργανώσεις του οικείου κλάδου άθλησης: (α) αν πρόκειται για ατομικό άθλημα με δέκα (10) τουλάχιστον αθλητές ή (β) αν πρόκειται για ομαδικό άθλημα με τσους τουλάχιστον αθλητές όσους απαιτεί ο Κανονισμός του οικείου αθλήματος για τη συμπλήρωση της ομάδας και σε κάθε περίπτωση με τουλάχιστον δώδεκα (12) αθλητές. Η απαιτούμενη αγωνιστική δραστηριότητα του πρώτου εδαφίου αποδεικνύεται αποκλειστικά από επίσημα φύλλα αγώνων. Για τους σκοπούς της παρούσας, επίσημη θεωρείται κάθε αθλητική διοργάνωση που διεξάγεται από την οικεία εθνική, αθλητική ομοσπονδία. Το καταστατικό της ένωσης μπορεί να θεσπίζει αυστηρότερες προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος ψήφου, ιδίως να απαιτεί την κτήση της ιδιότητας του μέλους της ένωσης για ελάχιστο χρονικό διάστημα πριν από την ημερομηνία διεξαγωγής της Γ.Σ.

2. Κάθε σωματείο εκπροσωπείται στη Γ.Σ. της ένωσης με έναν (1) αντιπρόσωπο, ο οποίος εκλέγεται, μαζί με τον αναπληρωτή του, από τη Γ.Σ. του σωματείου. Ο αντιπρόσωπος κάθε σωματείου παρίσταται και ψηφίζει αυτοπροσώπως, απαγορευμένης της παροχής πληρεξουσιοτήτας σε οποιονδήποτε τρίτο.

3. Το Δ.Σ. της ένωσης, κατά τη σύγκληση της Γ.Σ., καταρτίζει και δημοσιεύει πίνακα των αθλητικών σωματείων - μελών της που έχουν δικαίωμα συμμετοχής και ψήφου στη Γ.Σ. Κάθε αθλητικό σωματείο - μέλος της ένωσης έχει δικαίωμα να υποβάλει έγγραφες αντιρρήσεις κατά του πίνακα, κατ' ανάλογη εφαρμογή της παραγράφου 2 του άρθρου 5.

4. Οι αρχαιρείες για τα όργανα της αθλητικής ένωσης, καθώς και για την εκλογή των αντιπροσώπων αυτής στην υπερκείμενη αθλητική ομοσπονδία διεξάγονται, κατ' ανάλογη εφαρμογή των παραγράφων 5, 6 και 7 του άρθρου 5, από τριμελή εφορευτική επιτροπή, της οποίας προεδρεύει υποχρεωτικά δικαστικός αντιπρόσωπος. Δικαστικός αντιπρόσωπος ορίζεται, ύστερα από αίτηση της ένωσης, δικηγόρος διορισμένος στο Εφετείο ή στον Άρειο Πάγο, από τον Δικηγορικό Σύλλογο στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται ο τόπος διεξαγωγής των αρχαιρειών. Τα υπόλοιπα μέλη της εφορευτικής επιτροπής εκλέγονται από το σώμα της Γ.Σ.

5. Δικαίωμα να εκλεγούν στα όργανα της ένωσης ή αντιπρόσωποι αυτής στην υπερκείμενη ομοσπονδία έχουν μόνο τα μέλη των αθλητικών σωματείων - μελών της ένωσης της παραγράφου 1, τα οποία έχουν αποκτήσει δικαίωμα ψήφου σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 5. Η εκλογιμότητα αποδεικνύεται αποκλειστικά και μόνο με σχετική βεβαίωση του Δ.Σ. του οικείου αθλητικού σωματείου, η οποία κατατίθεται, επί ποινή ακυρότητας της σχετικής υποψηφιότητας, στον Πρόεδρο της εφορευτικής επιτροπής.

6. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος, το καταστατικό κάθε αθλητικής ένωσης ρυθμίζει τα επίμέρους θέματα που αφορούν στα όργανα της ένωσης, τη διαδικασία σύγκλησης, συνεδρίασης και λήψης αποφάσεων των οργάνων της, τη διεξαγωγή αρχαιρειών και την εν γένει λειτουργία και οργάνωση της ένωσης.».

Άρθρο 29**Τροποποίηση του άρθρου 22 του ν. 2725/1999**

1. Στο τέλος της παρ. 1 του άρθρου 22 του ν. 2725/1999, προστίθενται εδάφια ως εξής:

«Ειδικά το Δ.Σ. της Ελληνικής Ομοσπονδίας Αθλητισμού Κωφών εκλέγεται για τετραετή θητεία εντός του τελευταίου τετράμηνου του έτους διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων Κωφών. Ποσοστό τουλάχιστον ένα τρίτο (1/3) του συνόλου των μελών του Δ.Σ. κάθε αθλητικής ομοσπονδίας καταλαμβάνουν υποψήφιοι του ενός από τα δύο φύλα.».

2. Στην παρ. 3 του άρθρου 22 του ν. 2725/1999 προστίθεται δεύτερο εδάφιο, ως εξής:

«Στον εκτελεστικό Πρόεδρο Δ.Σ. εθνικής αθλητικής ομοσπονδίας μπορεί να καταβάλλεται, πλέον των εξόδων της παρ. 4 του άρθρου 4, και εύλογη αμοιβή, εφόσον: α) μπορεί να καλυφθεί από τα ίδια έσοδα της ομοσπονδίας και β) τα ίδια έσοδα της ομοσπονδίας υπερβαίνουν συνολικά το πενήντα τοις εκατό (50%) της τακτικής επιχορήγησης. Το ακριβές ύψος της αμοιβής καθορίζεται σε ετήσια βάση με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης.».

3. Στο άρθρο 22 του ν. 2725/1999, μετά την παράγραφο 6, προστίθεται παράγραφος 7 ως εξής:

«7. Δεν επιτρέπεται το ίδιο πρόσωπο να εκλεγεί σε οποιαδήποτε εκτελεστική θέση Δ.Σ. αθλητικής ομοσπονδίας περισσότερο από δύο (2) διαδοχικές, ή τέσσερις (4) συνολικά φορές, πλήρους ή μερικής θητείας.».

4. Για την εφαρμογή της παρ. 7 του άρθρου 22 του ν. 2725/1999, που προστίθεται με την παράγραφο 3, δε λαμβάνονται υπόψη θητείες που ξεκίνησαν πριν από τη δημοσίευση του παρόντος.

Άρθρο 30**Τροποποίηση του άρθρου 24 του ν. 2725/1999**

Το άρθρο 24 του ν. 2725/1999, αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 24**Γενική Συνέλευση - αρχαιρείες**

1. Με την επιφύλαξη της παραγράφου 3, στη Γ.Σ. της αθλητικής ομοσπονδίας συμμετέχουν, με δικαίωμα μίας ψήφου έκαστο, τα αθλητικά σωματεία - μέλη της, τα οποία έχουν λάβει ειδική αθλητική αναγνώριση και

τα δύο προ της Γ.Σ. ημερολογιακά έτη συμμετείχαν σε επίσημες αθλητικές διοργανώσεις: (α) με δέκα (10) τουλάχιστον αθλητές, αν πρόκειται για ατομικό άθλημα ή (β) αν πρόκειται για ομαδικό άθλημα, με όσους αθλητές απαιτεί ο Κανονισμός του οικείου αθλήματος για τη συμπλήρωση ομάδας και σε κάθε περίπτωση με τουλάχιστον δώδεκα (12) αθλητές. Η απαιτούμενη αγωνιστική δραστηριότητα του πρώτου εδαφίου αποδεικνύεται σύμφωνα την παράγραφο 1 του άρθρου 14. Το καταστατικό της ομοσπονδίας μπορεί να θεσπίζει αυστηρότερες προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος ψήφου, ιδίως να απαιτεί την κτήση της ιδιότητας του μέλους της Ομοσπονδίας για ελάχιστο χρονικό διάστημα πριν από την ημερομηνία διεξαγωγής της Γ.Σ.

2. Κάθε αθλητικό σωματείο - μέλος της ομοσπονδίας εκπροσωπείται στη Γ.Σ. με έναν (1) αντιπρόσωπο, ο οποίος εκλέγεται, μαζί με τον αναπληρωτή του, από τη Γ.Σ. του σωματείου.

3. Το καταστατικό των αθλητικών ομοσπονδιών στις οποίες συμμετέχουν αθλητικές ενώσεις που έχουν λάβει ειδική αθλητική αναγνώριση μπορεί να ορίζει ότι στη Γ.Σ. συμμετέχουν, με δικαίωμα μίας (1) ψήφου έκαστος, αντιπρόσωποι των αθλητικών αυτών ενώσεων, οι οποίοι εκλέγονται σύμφωνα με το άρθρο 14 και όχι αντιπρόσωποι των αθλητικών σωματείων - μελών των ενώσεων. Ο αριθμός των αντιπροσώπων κάθε αθλητικής ένωσης είναι ανάλογος με τον αριθμό των αθλητικών σωματείων - μελών της ένωσης, που πληρούν τις προϋποθέσεις

έναν (1) αντιπρόσωπο για κάθε δέκα (10) σωματεία - μέλη της ένωσης που πληρούν τις προϋποθέσεις της παραγράφου 1. Αν, κατά τον προαναφερόμενο υπολογισμό, απομένουν περισσότερα από πέντε (5) σωματεία, εκλέγεται άλλος ένας (1) αντιπρόσωπος.

4. Οι αντιπρόσωποι των αθλητικών σωματείων και ενώσεων - μελών της ομοσπονδίας παρίστανται και ψηφίζουν αυτοπροσώπως στη Γ.Σ., απαγορευμένης της παροχής πληρεξουσιοτήτας σε οποιοδήποτε τρίτο.

5. Το Δ.Σ. της ομοσπονδίας, κατά τη σύγκληση της Γ.Σ., καταρτίζει και δημοσιεύει πίνακα των αθλητικών σωματείων ή και ενώσεων - μελών της που έχουν δικαίωμα συμμετοχής και ψήφου στη Γ.Σ. Κάθε αθλητικό σωματείο ή και ένωση - μέλος της ομοσπονδίας έχει δικαίωμα να υποβάλει έγγραφες αντιρρήσεις κατά του πίνακα, κατ' ανάλογη εφαρμογή της παραγράφου 2 του άρθρου 5.

6. Οι αρχαιρεσίες για τα όργανα της αθλητικής ομοσπονδίας διεξάγονται, κατ' ανάλογη εφαρμογή των παραγράφων 5, 6 και 7 του άρθρου 5, από τριμελή εφορευτική επιτροπή, της οποίας προεδρεύει υποχρεωτικά δικαστικός αντιπρόσωπος. Δικαστικός αντιπρόσωπος ορίζεται δικηγόρος διορισμένος στον Άρειο Πάγο, ο οποίος υποδεικνύεται από το Δικηγορικό Σύλλογο στην Περιφέρεια του οποίου βρίσκεται ο τόπος διεξαγωγής των αρχαιρεσιών. Τα υπόλοιπα μέλη της εφορευτικής επιτροπής εκλέγονται από το σώμα της Γ.Σ.

7. Για την εκλογή εκπροσώπων στην Ελληνική Ολυμπιακή Επιτροπή (Ε.Ο.Ε.) και στην Ελληνική Παραολυμπιακή Επιτροπή (Ε.Π.Ε.) εφαρμόζονται αποκλειστικά

οι διατάξεις των καταστατικών των οικείων αθλητικών ομοσπονδιών.

8. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος, το καταστατικό κάθε αθλητικής ομοσπονδίας ρυθμίζει τα επιμέρους θέματα που αφορούν στα όργανα της ομοσπονδίας, τη διαδικασία σύγκλησης, συνεδρίασης και λήψης αποφάσεων των οργάνων της, τη διεξαγωγή αρχαιρεσιών και την εν γένει λειτουργία και οργάνωση της ομοσπονδίας.

9. Για τη σύγκληση, συγκρότηση και λειτουργία της Γ.Σ. της Ελληνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας (Ε.Π.Ο.), συμπεριλαμβανομένης της διεξαγωγής αρχαιρεσιών, εφαρμόζονται αποκλειστικά οι διατάξεις του καταστατικού της, ακόμη κι αν παρεκκλίνουν των διατάξεων του παρόντος.»

Άρθρο 31

Τροποποίηση του άρθρου 52 του ν. 2725/1999

Το άρθρο 52 του ν. 2725/1999, αντικαθίσταται ως εξής:

«Άρθρο 52

Οικονομική εποπτεία

1. Ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης (Γ.Ε.Δ.Δ.) διατάσσει, κάθε έτος, με τη μέθοδο της δειγματοληψίας, τη διενέργεια διαχειριστικού, λογιστικού και οικονομικού ελέγχου κάθε αθλητικού φορέα που έλαβε τακτική ή έκτακτη επιχορήγηση, μέσα στο ίδιο οικονομικό έτος, συνολικού ύψους άνω των πενήντα χιλιάδων (50.000) ευρώ. Ως αθλητικοί φορείς νοούνται οι αθλητικές ομοσπονδίες

και ενώσεις, τα αθλητικά σωματεία, τα εμπορευόμενα από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού νομικά πρόσωπα, δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, οι επιτροπές διεκδίκησης, διοργάνωσης και διεξαγωγής αθλητικών διοργανώσεων του άρθρου 53, και κάθε άλλη αρχή ή οργανισμός ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου που επιχορηγείται, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος.

2. Ύστερα από αίτημα του Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού ή του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ο Γ.Ε.Δ.Δ. διατάσσει τη διενέργεια έκτακτου διαχειριστικού, λογιστικού και οικονομικού ελέγχου κάθε αθλητικού φορέα που έλαβε κρατική επιχορήγηση, τακτική ή έκτακτη, ανεξαρτήτως του ύψους της επιχορήγησης. Ο έλεγχος αυτός μπορεί να αφορά έως και τα πέντε (5) τελευταία οικονομικά έτη, εφόσον δεν είχε διενεργηθεί τακτικός έλεγχος κατά τα έτη αυτά, σύμφωνα με την παράγραφο 1.

3. Ο τακτικός και έκτακτος έλεγχος των παραγράφων 1 και 2 διενεργείται σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 3074/2002 (Α' 296) και του π.δ. 77/2005 (Α' 118).

4. Έναντι του Γ.Ε.Δ.Δ. δεν ισχύει οποιοδήποτε τραπεζικό και χρηματιστηριακό απόρρητο. Ως προς το φορολογικό απόρρητο εφαρμόζονται οι διατάξεις των παραγράφων 3 και 4 του άρθρου 14 του ν. 3345/2005 (Α' 136), καθώς και του άρθρου 17 του ν. 4174/2013 (Α' 170) και της ΠΟΛ 1154/2018 κοινής απόφασης του Υπουργού και της Υφυπουργού Οικονομικών και του Διοικητή της Α.Α.Δ.Ε. (Β' 3253). Η άρση του απορρήτου καταλαμβάνει, εκτός από τον ελεγχόμενο κάθε φορά αθλητικό φορέα,

τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου και της εκτελεστικής επιτροπής του, τους ορκωτούς ελεγκτές και κάθε άλλο ειδικό συνεργάτη ή σύμβουλό του, τους αθλητές και τους προπονητές του, το εν γένει προσωπικό του και κάθε άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο του οποίου ο έλεγχος κρίνεται αναγκαίος ή σκόπιμος.

5. Μετά το τέλος κάθε ελέγχου, τακτικού ή έκτακτου, συντάσσεται τεκμηριωμένη έκθεση, σύμφωνα με όσα ορίζονται στην παρ. 5 του άρθρου 4 του π.δ. 77/2005. Η έκθεση (α) κοινοποιείται στον Υπουργό Πολιτισμού και Αθλητισμού και (β) αν διαπιστώνονται αξιόποινες πράξεις, διαβιβάζεται στον αρμόδιο εισαγγελέα, μαζί με κάθε σχετικό έγγραφο ή πληροφορία, για τις κατά νόμο ενέργειες. Ο Γ.Ε.Δ.Δ. έχει δικαίωμα να ασκεί πειθαρχικό έλεγχο επί του προσωπικού, τακτικού και μη, των αθλητικών ενώσεων και ομοσπονδιών.

6. Αν διαπιστωθούν παραβάσεις, ο Γ.Ε.Δ.Δ., λαμβάνοντας υπόψη τη βαρύτητά τους, το βαθμό της υπαιτιότητας των εμπλεκόμενων και την εν γένει συμβολή του ελεγχόμενου φορέα στην ανάπτυξη του αθλήματος που καλλιεργεί, εισηγείται, με την έκθεση της παραγράφου 5, την αναστολή για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα κάθε επιχορήγησης προς το συγκεκριμένο φορέα και, σε περίπτωση υποτροπής, την οριστική διακοπή κάθε επιχορήγησης του.

7. α. Κατά τη διενέργεια κάθε ελέγχου, το διοικητικό συμβούλιο, η εκτελεστική επιτροπή και κάθε άλλο όργανο ή υπηρεσία του ελεγχόμενου φορέα, οι αθλητές και οι προπονητές του, το προσωπικό και οι εν γένει συνεργάτες και σύμβουλοί του, καθώς και κάθε τρίτο φυσικό ή νομικό πρόσωπο οφείλει να συνεργάζεται με τον Γ.Ε.Δ.Δ. και να παραδίδει αμελλητί κάθε έννομο, αποδεικτικό

μέσο ή πληροφορία που του ζητείται.

β. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού, η οποία εκδίδεται ύστερα από σχετική εισήγηση του Γ.Ε.Δ.Δ., μπορεί να αναστέλλεται η καταβολή κάθε επιχορήγησης προς τον ελεγχόμενο φορέα μέχρι τη χορήγηση στην Ε.Ε.Α. των εγγράφων, αποδεικτικών μέσων ή πληροφοριών που έχει ζητήσει».

Άρθρο 32

Προσθήκη του άρθρου 52Α στον ν. 2725/1999

Στον ν. 2725/1999, μετά το άρθρο 52, προστίθεται άρθρο 52Α ως εξής:

«Άρθρο 52Α

Παρακώλυση του έργου του Γ.Ε.Δ.Δ.

1. Όποιος με πρόθεση αρνείται ή καθυστερεί να χορηγήσει στοιχεία, που έχει στην κατοχή του και του έχουν ζητηθεί από τον Γ.Ε.Δ.Δ., ή χορηγεί στοιχεία εν γνώσει του ψευδή ή ανακριβή τιμωρείται με ποινή φυλάκισης δύο (2) τουλάχιστον ετών και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων (10.000) ευρώ, εκτός αν η πράξη τιμωρείται βαρύτερα από άλλη διάταξη.

2. Προκειμένου περί νομικών προσώπων, ως αυτουργοί των αδικημάτων της παραγράφου 1 θεωρούνται οι πρόεδροι και τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων, οι διευθύνοντες, εντεταλμένοι και συμπράττοντες σύμβουλοι, οι γενικοί διευθυντές και διευθυντές και εν γένει κάθε

εντεταλμένο πρόσωπο είτε άμεσα από το νόμο είτε από ιδιωτική βούληση είτε με δικαστική απόφαση στη διοίκηση ή στη διαχείριση του νομικού προσώπου.».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΟΥ Ν. 2725/1999

Άρθρο 33

Προσθήκη παραγράφου 8

στο άρθρο 3 του ν. 2725/1999

Στο άρθρο 3 του ν. 2725/1999 (Α' 121), μετά την παράγραφο 7, προστίθεται παράγραφος 8 ως εξής:

«8. Δεν επιτρέπεται να είναι μέλος, μέλος του Δ.Σ. ή άλλου διοικητικού ή εποπτικού οργάνου αθλητικού σωματείου που διατηρεί Τ.Α.Α., μέτοχος Α.Α.Ε. που συμμετέχει σε αγώνες για τους οποίους διεξάγονται παιχνίδια στοιχημάτων προκαθορισμένης απόδοσης, μέλος του Δ.Σ. ή άλλου διοικητικού ή εποπτικού οργάνου αθλητικής ένωσης ή αθλητικής ομοσπονδίας που καλλιεργεί άθλημα για το οποίο διεξάγονται παιχνίδια στοιχημάτων προκαθορισμένης απόδοσης, διαχειριστής Τ.Α.Α. που συμμετέχει σε αγώνες για τους οποίους διεξάγονται παιχνίδια στοιχημάτων προκαθορισμένης απόδοσης μέτοχος, διευθύνων ή εντεταλμένος σύμβουλος, μέλος του Δ.Σ. ή διευθυντικό στέλεχος Α.Α.Ε. που συμμετέχει σε αγώνες για τους οποίους διεξάγονται παιχνίδια στοιχημάτων προκαθορισμένης απόδοσης, μέλος του Δ.Σ. ή άλλου διοικητικού ή εποπτικού οργάνου, διευθυντικό στέλεχος επαγγελματικής ένωσης του άρθρου 96 ή άλλου φορέα διοργάνωσης αγώνων για τους οποίους διεξάγονται παιχνίδια στοιχημάτων προκαθορισμένης απόδοσης, διαιτητής, βοηθός διαιτητή, παρατηρητής

επόπτης, κριτής, σημειωτής, χρονομέτρης, κομισάριος ή μέλος του Δ.Σ. ή άλλου διοικητικού ή εποπτικού οργάνου συνδέσμου ή ομοσπονδίας διαιτητών αθλήματος για το οποίο διεξάγονται παιχνίδια στοιχημάτων προκαθορισμένης απόδοσης, αθλητής, τεχνικός διευθυντής, προπονητής, βοηθός προπονητή, μέλος του προπονητικού ή του ιατρικού επιτελείου ή του υποστηρικτικού προσωπικού αθλητικής ομάδας Τ.Α.Α. ή Α.Α.Ε. που συμμετέχει σε αγώνες για τους οποίους διεξάγονται παιχνίδια στοιχημάτων προκαθορισμένης απόδοσης, όποιο φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει μία ή περισσότερες από τις εξής ιδιότητες:

(α) είναι βασικός μέτοχος ή εταίρος αα) της Ο.Π.Α.Π. Α.Ε. ή εταιρείας που παρέχει παιχνίδια στοιχημάτων προκαθορισμένης απόδοσης σύμφωνα με τα άρθρα 45 έως 50 του ν. 4002/2011 (Α' 180), ή ββ) εταιρείας συνδεδεμένης με τις εταιρείες της περίπτωσης αα', κατά την έννοια του άρθρου 32 του ν. 4308/2014 (Α' 251), ή γγ) άλλης εταιρείας στην οποία οι εταιρείες της περίπτωσης αα' έχουν αναθέσει με σύμβαση, τη διεξαγωγή των παιχνιδιών στοιχημάτων προκαθορισμένης απόδοσης ή την επιλογή των γεγονότων στοιχηματισμού ή τον προσδιορισμό των ποσοστών απόδοσης αυτών ή τη διαχείριση του οικονομικού κινδύνου του στοιχηματισμού.

Για τους σκοπούς του παρόντος, βασικός μέτοχος ή εταίρος θεωρείται το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που είναι κύριος ή συγκύριος μετοχών ή εταιρικών μεριδι-

ται, για τον ίδιο σκοπό, από το ένα τρίτο (1/3) των μελών του υφιστάμενου κατά τη δημοσίευση του παρόντος Δ.Σ.

β. Το υφιστάμενο κατά την έναρξη ισχύος του παρόντος Δ.Σ. της Φ.Ε.Ε. παύεται, πριν από τη λήξη της θητείας του, με τη δημοσίευση της απόφασης του Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού περί συγκρότησης νέου Δ.Σ. της παρ. 1 του άρθρου 6 του α.ν. 399/1968, όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 49.

6. Ο Κώδικας Ιπποδρομιών και οι Γενικές Διατάξεις που ισχύουν κατά την έναρξη ισχύος του παρόντος, εφαρμόζονται μέχρι την έκδοση νέου Κώδικα Ιπποδρομιών και νέων Γενικών Διατάξεων, που θα καταρτιστούν σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 85 του ν. 4172/2013, όπως τροποποιείται με το άρθρο 53, οπότε και καταργούνται.

Άρθρο 63

Καταργούμενες διατάξεις

1. Με τη δημοσίευση της απόφασης της παραγράφου 2 του άρθρου 4 καταργούνται τα άρθρα 77, 77Α και 78 του ν. 2725/1999 και παύεται η υφιστάμενη κατά τη δημοσίευση του παρόντος Επιτροπή Επαγγελματικού Αθλητισμού της παρ. 1 του άρθρου 77 του ν. 2725/1999. Στο εξής, οποιαδήποτε αναφορά σε Επιτροπή Επαγγελματικού Αθλητισμού (Επιτροπή) νοείται ως αναφορά στην Επιτροπή Επαγγελματικού Αθλητισμού (Ε.Ε.Α.) του παρόντος.

2. Με την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου καταργούνται: (α) η παρ. 5 του άρθρου 22 του ν. 2725/1999, (β) το πέμπτο και το έκτο εδάφιο της περίπτωσης α' και η περίπτωση δ' της παρ. 7 του άρθρου 4121 του ν. 2725/1999, (γ) η περίπτωση δ' της παρ. 8 του άρθρου 4121 του ν. 2725/1999, (δ) η περίπτωση γ' της παρ. 3 του άρθρου 46 του ν. 2725/1999, (ε) η παρ. 5 του άρθρου 46 του ν. 2725/1999, (στ) το άρθρο 3 του α.ν. 399/1968, (ζ) το άρθρο 12 του ν. 191/1975 (Α' 225), (η) το β.δ. 13.1.1938 (Α' 15) και κάθε άλλη γενική ή ειδική διάταξη νόμου ή κανονιστική διάταξη που είναι αντίθετη προς το περιεχόμενο του παρόντος ή ρυθμίζει τα ίδια θέματα με τρόπο διαφορετικό.

Άρθρο 64

Τροποποίηση διατάξεων του ν. 4389/2016

1. Ο τίτλος και η παρ. 1 του άρθρου 33 του ν. 4389/2016 (Α' 94), αντικαθίστανται ως εξής:

«Άρθρο 33

Ευθύνη - Ειδικές ρυθμίσεις

1. α. Ο Διοικητής, ο Πρόεδρος, τα μέλη του Συμβουλίου Διοίκησης, ο Εμπειρογνώμονας και οι υπάλληλοι της Α.Α.Δ.Ε. δεν εξετάζονται, δεν διώκονται και δεν υπέχουν ποινική ευθύνη για αιτιολογημένη γνώμη ή εισήγηση ή πρόταση που διατύπωσαν ή απόφαση που εξέδωσαν ή παράλειψή τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, εκτός από την περίπτωση που έπραξαν με δόλο ή με σκοπό να προσπορίσουν στον εαυτό τους ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος ή να βλάψουν το Δημόσιο ή άλλον κατά τα οριζόμενα στις εκάστοτε εφαρμοστέες ποινικές διατάξεις ή σε περίπτωση παραβίασης του απορρήτου των πληροφοριών και στοιχείων που

περιήλθαν σε γνώση τους, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 17 του ν. 4174/2013 (Α' 170).

β. Τα όργανα της Α.Α.Δ.Ε. που είναι αρμόδια για τον έλεγχο και τον έλεγχο αυτού προσδιορισμό των δημοσίων εσόδων δεν υπέχουν ποινική ευθύνη για την παραγραφή των υποθέσεων που τους ανατίθενται ή τους έχουν ανατεθεί προς έλεγχο, πλην αυτών που προτεραιοποιούνται σύμφωνα με το άρθρο 26 του ν. 4174/2013. Στην περίπτωση παραγραφής των προτεραιοποιημένων υποθέσεων ευθύνονται εφόσον έπραξαν με δόλο ή με σκοπό να προσπορίσουν στον εαυτό τους ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος ή να βλάψουν το Δημόσιο ή άλλον, κατά τα οριζόμενα στις εκάστοτε εφαρμοστέες ποινικές διατάξεις ή σε περίπτωση παραβίασης του απορρήτου των πληροφοριών και στοιχείων που περιήλθαν σε γνώση τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 17 του ν. 4174/2013.

γ. Τα όργανα της Α.Α.Δ.Ε. που είναι αρμόδια για τη στόχευση και επιλογή υποθέσεων προς έλεγχο, καθώς και για την επιλογή των υποθέσεων που προτεραιοποιούνται προς έλεγχο, σύμφωνα με το άρθρο 26 του ν. 4174/2013, δεν υπέχουν ποινική ευθύνη κατά την άσκηση των καθηκόντων τους για την παραγραφή των λοιπών υποθέσεων που δεν επιλέγονται και δεν προτεραιοποιούνται προς έλεγχο, εκτός από την περίπτωση που έπραξαν με δόλο ή με σκοπό να προσπορίσουν στον εαυτό τους ή σε άλλον παράνομο περιουσιακό όφελος ή να βλάψουν το Δημόσιο ή άλλον κατά τα οριζόμενα στις εκάστοτε εφαρμοστέες ποινικές διατάξεις ή σε περίπτωση παραβίασης του απορρήτου των πληροφοριών και στοιχείων που περιήλθαν σε γνώση τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 17 του ν. 4174/2013.

δ. Τα όργανα της Α.Α.Δ.Ε. στα οποία έχει ανατεθεί η αρμοδιότητα για την επιδίωξη της είσπραξης των δημοσίων εσόδων ή στα καθήκοντα των οποίων ανάγεται η λήψη μέτρων για την αναγκαστική είσπραξη των δημοσίων εσόδων, δεν υπέχουν ποινική και πειθαρχική ευθύνη, καθώς και αστική ευθύνη έναντι του Δημοσίου, για την παραγραφή, εφόσον έχει διακοπή η παραγραφή αυτών τουλάχιστον:

αα) με την κοινοποίηση στον οφειλέτη ατομικής είσπραξης, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 4174/2013 σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του ν. 4174/2013 ή την περίπτωση η' της παρ. 1 του άρθρου 138 του ν. 4270/2014 (Α' 143) ή

ββ) με την επιβολή κατάσχεσης χρηματικών ποσών ή απαίτησεων εις χείρας του οφειλέτη ή τρίτου, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν.δ. 356/1974 (Α' 90).

ε. Ο Διοικητής, ο Πρόεδρος, τα μέλη του Συμβουλίου Διοίκησης, ο Εμπειρογνώμονας και οι υπάλληλοι της Α.Α.Δ.Ε. υπέχουν αστική ευθύνη, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, μόνο έναντι του Δημοσίου, για γνώμη ή εισήγηση ή πρόταση που διατύπωσαν ή απόφαση που εξέδωσαν ή παράλειψή τους, στο πλαίσιο της άσκησης ή επί ευκαιρία της άσκησης των καθηκόντων τους και μόνο εφόσον ενήργησαν με δόλο ή σε περίπτωση παραβίασης του απορρήτου των πληροφοριών και στοιχείων που